

**Instituut
voor de Nationale
Rekeningen**

ECONOMISCHE BEGROTING

Economische vooruitzichten 2017

Februari 2017

Kunstlaan 47-49
1000 Brussel

e-mail: contact@plan.be
<http://www.plan.be>

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Philippe Donnay

Wettelijk Depot: D/2017/7433/7

Disponible en français

Inhoudstafel

1. De internationale omgeving	6
1.1. Evolutie van de wereldeconomie	6
1.2. Conjunctuur bij onze drie belangrijkste handelspartners	8
1.3. Rentevoeten en wisselkoersen	9
1.4. Onzekerheden	10
2. Het bbp en zijn belangrijkste bestedingscomponenten	11
2.1. Economische groei	11
2.2. Consumptieve bestedingen van de particulieren	12
2.3. Bedrijfsinvesteringen	13
2.4. Investeringen in woongebouwen	14
2.5. Overheidsconsumptie en -investeringen	14
2.6. Voorraadwijzigingen	15
2.7. Uitvoer en invoer	15
3. Ontwikkeling van prijzen en lonen	17
3.1. Binnenlands prijsverloop	17
3.2. Indexering van de overheidslonen en de sociale uitkeringen	19
3.3. Loonontwikkeling in de marktsector	19
3.3.1. Ontwikkeling van de loonkosten	19
3.3.2. Werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies	21
3.3.3. Ontwikkeling van de loonquote	22
4. Arbeidsmarkt	24

Lijst van tabellen

Tabel 1	Opbouw van de loonkosten in de marktsector	20
---------	--	----

Lijst van figuren

Figuur 1	Mondiale bbp-groei in jaar-op-jaartermen en mondiale PMI-indicator verwerkende nijverheid	6
Figuur 2	Kwartaalverloop van het bbp in volume	7
Figuur 3	Kwartaalverloop van het bbp in volume	8
Figuur 4	Basisrente ECB en Federal Reserve	9
Figuur 5	Verloop van de langetermijnrentevoeten	9
Figuur 6	Kwartaalverloop van het Belgische bbp in volume	11
Figuur 7	Particuliere consumptie in volume	12
Figuur 8	Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote	12
Figuur 9	Bedrijfsinvesteringen in volume na aftrek van uitzonderlijke investeringen	13
Figuur 10	Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector	13
Figuur 11	Investeringen in woongebouwen in volume	14
Figuur 12	Uitvoer van goederen en diensten	15
Figuur 13	Inflatie: verloop op kwartaalbasis	17
Figuur 14	Opsplitsing van het indexcijfer van de consumtieprijzen	18
Figuur 15	Ontwikkeling van de loonquote	22
Figuur 16	Toegevoegde waarde, werkgelegenheid en productiviteit in de marktsector	24
Figuur 17	Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad	25
Figuur 18	Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking	27

Woord vooraf

Overeenkomstig de wet van 21 december 1994 heeft het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) de cijfers van de economische begroting meegedeeld aan de minister van Economie. Volgens de gangbare procedure heeft het Federaal Planbureau (FPB) een voorstel van economische begroting voorgelegd aan het wetenschappelijk comité en aan de raad van bestuur van het INR. Die laatste keurt de definitieve cijfers goed en draagt de eindverantwoordelijkheid. Het wetenschappelijk comité heeft een gunstig advies uitgebracht over de economische begroting.

Deze vooruitzichten houden rekening met de jaaraggregaten die in Deel 2 van de Nationale rekeningen 2015 ('Gedetailleerde rekeningen en tabellen') werden gepubliceerd, alsook met de voornaamste aggregaten tot het derde kwartaal van 2016 en met de flashraming voor het bbp in het vierde kwartaal van 2016.

De hypothesen in verband met de internationale omgeving zijn gebaseerd op recente consensusvooruitzichten (Consensus Economics) en kwartaalramingen van de wereldgoederenhandel die door het Nederlandse Centraal Planbureau werden opgesteld. De evolutie van de financiële variabelen (wisselkoersen, rentevoeten, olieprijsen) werd afgeleid uit de verwachtingen van de financiële markten van eind januari. De vooruitzichten voor België werden opgesteld aan de hand van de jaar- en de kwartaalversie van het op het FPB ontwikkelde Modtrim-model.

Deze vooruitzichten werden op 10 februari 2017 voltooid.

Philippe Donnay

Commissaris van het Federaal Planbureau

Jean-Marc Delporte

Voorzitter van de raad van bestuur van het
Instituut voor de Nationale Rekeningen

ECONOMISCHE BEGROTING

Kerncijfers voor de Belgische economie*Wijzigingspercentages in volume - tenzij anders vermeld*

	2014	2015	2016	2017
Consumptieve bestedingen van de particulieren	0,6	1,1	0,7	1,4
Consumptieve bestedingen van de overheid	1,4	0,5	0,4	0,2
Bruto vaste kapitaalvorming	5,1	2,4	2,3	3,0
Totaal van de nationale bestedingen	2,3	1,5	0,4	1,5
Uitvoer van goederen en diensten	5,1	4,3	5,8	4,5
Invoer van goederen en diensten	5,9	4,3	4,9	4,6
Netto-uitvoer (bijdrage tot de bbp-groei)	-0,6	0,0	0,8	0,0
Bruto binnenlands product	1,7	1,5	1,2	1,4
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	0,3	0,6	2,0	2,1
Gezondheidsindex	0,4	1,0	2,1	1,7
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	0,3	0,7	1,0	0,9
Spaarquote van de particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	12,1	11,7	11,9	11,5
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	19,0	42,1	58,7	50,8
Werkloosheidsgraad (Eurostatstandaard, jaargemiddelde)	8,5	8,5	8,0	7,6
Saldo lopende rekening (betalingsbalans, in % van het bbp)	-0,7	0,4	0,7	0,5
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro)	132,9	111,0	110,6	107,9
Korte rente (Euribor, 3 maanden) (%)	0,2	0,0	-0,3	-0,3
Lange rente (OLO, 10 jaar) (%)	1,7	0,8	0,4	0,9

Samenvatting

De groei van de wereldeconomie bleef in 2016 bescheiden, maar zou dit jaar licht verstevigen dankzij de Verenigde Staten (met een groei van 2,3 %) en de opkomende landen. De onzekerheid over het Amerikaanse handelsbeleid is evenwel groot. Indien bepaalde maatregelen tot handelsconflicten zouden leiden, dan zou dat negatieve gevolgen hebben voor de wereldhandel. Daarnaast kan een te snelle stijging van de Amerikaanse beleidsrente tot kapitaalvlucht leiden uit een aantal opkomende economieën.

Uit recente data en vertrouwensindicatoren blijkt dat de Europese economie tot nog toe beter heeft gepresteerd dan net na de brexit-stemming van juni 2016 werd verwacht. De negatieve gevolgen voor de Britse economie zijn tot dusver beperkt gebleven, maar oplopende invoerprijzen kunnen de groei er dit jaar afremmen. Daarnaast zorgen verkiezingen in enkele lidstaten van de eurozone voor beleidsonzekerheid. De groei van de eurozone als geheel zou dit jaar op 1,5 % uitkomen, na een groei van 1,7 % in 2016.

De Belgische economie zette een behoorlijke groeiprestatie neer in het vierde kwartaal van 2016. Ze zou dit jaar een groeitempo tussen 0,3 % en 0,4 % per kwartaal handhaven dankzij de dynamiek van de binnenlandse vraag, terwijl de netto-uitvoer een nulbijdrage levert. Op jaarbasis trekt de economische groei daardoor licht aan van 1,2 % in 2016 tot 1,4 % in 2017.

Net als in 2016 wordt de Belgische uitvoergroei dit jaar ondersteund door de gedeprecieerde euro en door de gunstige ontwikkeling van de binnenlandse kosten, die een rechtstreeks gevolg is van de maatregelen gericht op het beperken van de arbeidskosten. De volumestijging van de uitvoer in 2016 en 2017 is aanzienlijk (resp. 5,8 % en 4,5 %), maar wordt ook verklaard door de reorganisatie van een internationale onderneming die actief is op de Belgische markt. Als gevolg daarvan verhoogde die onderneming haar in- en uitvoeractiviteit aanzienlijk, weliswaar zonder impact op het bbp. Het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans nam toe tot 0,7 % van het bbp in 2016, maar krimpt dit jaar tot 0,5 % van het bbp door hogere olieprijsen.

Het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren steeg vorig jaar naar raming met 1 %. De koopkracht werd enerzijds ondersteund door een aanzienlijke nettotoename van de werkgelegenheid (zie verder), maar werd anderzijds afgeremd door een verdere daling van het inkomen uit vermogen. Een aantal maatregelen (zoals de verhoging van de forfaitaire beroepskosten) had een gunstig koopkrachteffect, maar dat werd deels tenietgedaan door o.m. de btw-verhoging op elektriciteit voor huishoudelijk gebruik, de verhoging van andere indirecte belastingen en de indexsprong. Door een zwak eerste kwartaal bleef de volumegroei van de particuliere consumptie in 2016 beperkt tot 0,7 % en hernam de gezinsspaarquote. De koopkrachttoename van de particulieren zou ook in 2017 beperkt blijven tot 0,9 %. Niettemin zouden de consumptieve bestedingen met een groei van 1,4 % een inhaalbeweging maken, mede dankzij het recente herstel van het consumentenvertrouwen, dat bijzonder gevoelig is voor de situatie op de arbeidsmarkt. De forse volumegroei van de investeringen in woongebouwen in 2016 (5,4 %) weerspiegelt vooral een gunstig startpunt, nl. de sterke toename van

de woningbouwactiviteit in het vierde kwartaal van 2015. Ondersteund door nog steeds aantrekkelijke financieringsvoorwaarden zouden die investeringen in 2017 verder toenemen met 2,1 %.

De volumegroei van de bedrijfsinvesteringen in 2016 (1,5 %) werd neerwaarts beïnvloed door het (grotendeels) wegvallen van uitzonderlijke aankopen die de bedrijfsinvesteringen in 2014 en 2015 opdreven. Gezuiverd voor die transacties stegen de investeringen van de ondernemingen met 5,4 %. De industriële capaciteitsbezettingsgraad ligt momenteel boven zijn historische gemiddelde, waardoor er meer nood is aan uitbreidingsinvesteringen. Samen met een verbeterde rendabiliteit en soepele kredietvoorwaarden leidt dat ook in 2017 tot een stevige investeringsgroei (3,2 %).

Rekening houdend met alle gekende maatregelen zou de volumegroei van de overheidsconsumptie dit jaar slechts 0,2 % bedragen. De volumegroei van de overheidsinvesteringen zou versnellen tot 3,7 % door een verhoogde investeringsactiviteit van de lokale besturen in de aanloop naar de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2018.

De binnenlandse werkgelegenheid steeg vorig jaar met 1,3 % en zou in 2017 verder aangroeien met 1,1 %, wat neerkomt op een nettotoename van resp. 59 000 en 51 000 banen. De arbeidsproductiviteit daalde zelfs in 2016, terwijl ze dit jaar slechts licht herneemt. De loontrekkende werkgelegenheid in de marktsector wordt (vooral in 2016) gunstig beïnvloed door maatregelen om de arbeidskosten te beperken, wat in combinatie met de relatief stabiele groei van de economische activiteit 86 000 bijkomende jobs zou opleveren over 2016 en 2017 samen. Het aantal zelfstandigen zou in die periode stijgen met 24 000 personen, maar het aantal tewerkgestelden bij de overheid zou in 2017 iets lager uitkomen dan in 2015.

Als gevolg van de verdere toename van de beroepsbevolking zou het aantal werklozen (met inbegrip van de niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen) in 2016 en 2017 in totaal met 58 000 personen dalen. De geharmoniseerde Eurostat-werkloosheidsgraad zou dalen van 8,5 % in 2015 tot 7,6 % in 2017.

De Belgische inflatie, gemeten als de jaar-op-jaargroei van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen, viel in 2014 en 2015 terug tot resp. 0,3 % en 0,6 %, vooral als gevolg van de daling van de olieprijs. Ook in de loop van 2016 was de jaar-op-jaargroei van de olieprijs meestal negatief. Toch versnelde de inflatie tot gemiddeld 2 %, mede door een forse toename van de elektriciteitsprijs die het gevolg was van de invoering of de verhoging van een aantal belastingen en heffingen en door de afschaffing van de zogenaamde 'gratis kWh' in het Vlaams Gewest.

De inflatie kwam in januari 2017 uit op 2,7 %, maar zou tijdens de volgende maanden geleidelijk afnemen doordat de jaar-op-jaargroei van de olieprijs vertraagt en de opwaartse invloed verdwijnt van een aantal maatregelen die de elektriciteitsprijs in de loop van 2016 verhoogden. Jaargemiddeld zouden de maatregelen gericht op het beperken van de arbeidskosten de onderliggende inflatie in 2017 afkoelen, maar door hogere olieprijs blijft de inflatie met 2,1 % in 2017 vergelijkbaar met vorig jaar.

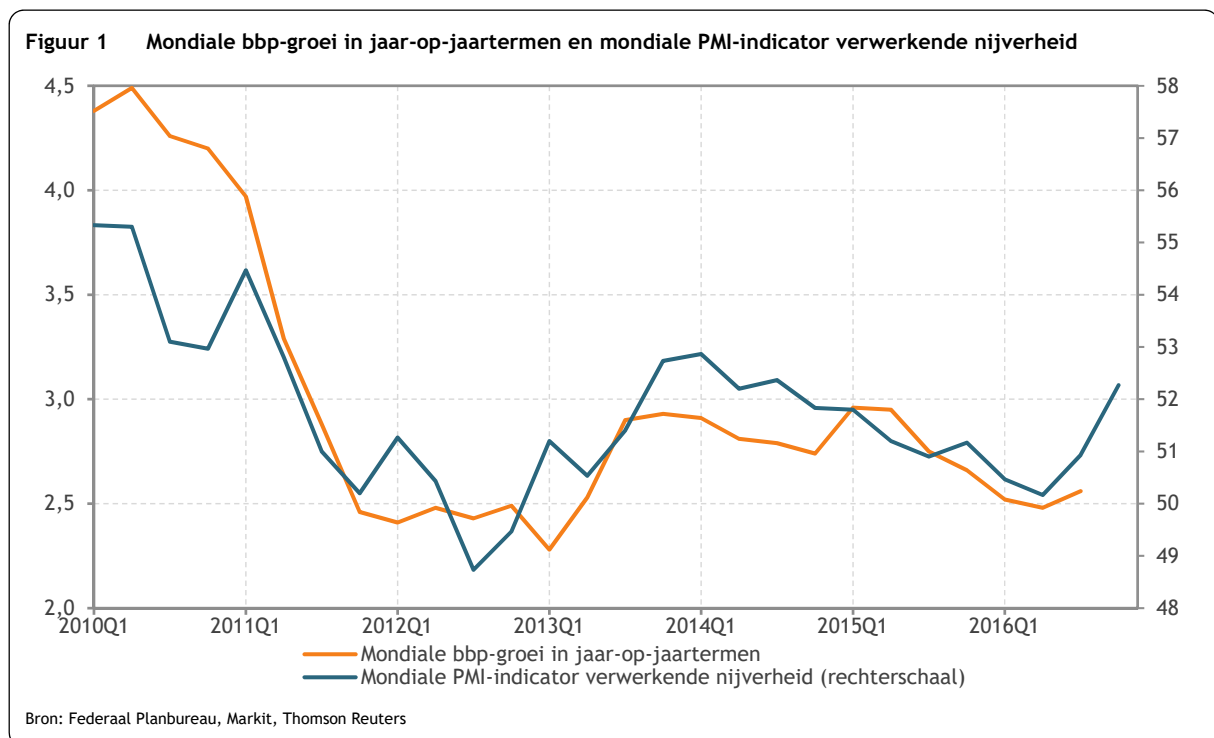
De groei van de gezondheidsindex, die niet wordt beïnvloed door het prijsverloop van o.m. benzine en diesel, zou in 2017 (1,7 %) vertragen ten opzichte van 2016 (2,1 %). Overeenkomstig de

maandvooruitzichten van het Federaal Planbureau voor de gezondheidsindex, zou de huidige spilindex voor de overheidswedden en sociale uitkeringen (103,04) in mei 2017 worden overschreden.

1. De internationale omgeving

1.1. Evolutie van de wereldeconomie¹

Onder invloed van een afkoeling in de opkomende landen vertraagde de groei van de wereldeconomie aanzienlijk in de loop van 2015 en het eerste kwartaal van 2016. De forse daling van de olie- en andere grondstoffenprijzen woog op de wereldwijde investeringsgroei, terwijl de koopkrachtwinst slechts gedeeltelijk werd geconsumeerd. Vanaf het tweede kwartaal werd echter een herstel ingezet doordat de Amerikaanse bbp-groei opveerde en de groei van de opkomende landen versnelde. Die laatste profiteren van stijgende grondstoffenprijzen, die een belangrijk aandeel in hun uitvoer vormen.

In vergelijking met de septemberversie van de economische begroting werd de groei van het Verenigd Koninkrijk en van de eurozone in 2016 en 2017 opwaarts herzien. De keuze voor een brexit heeft tot nog toe geen negatieve gevolgen gehad. De Britse economische groei hield goed stand in de tweede helft van 2016 onder impuls van een krachtige particuliere consumptie. Dat zou een gevolg kunnen zijn van 'frontloading', waarbij sommige bestedingen worden vervroegd in anticipatie op de verwachte stijging van de inflatie (als gevolg van de forse depreciatie van het Britse pond).

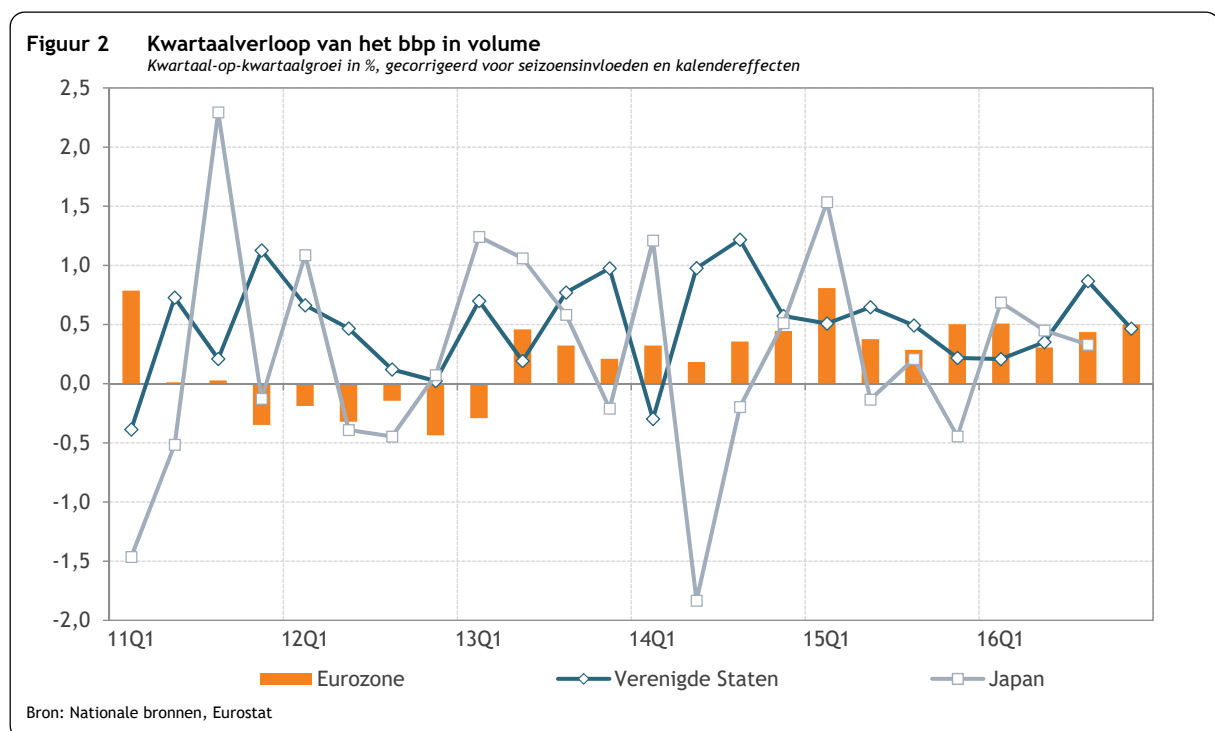
De wereldwijde verbetering van het vertrouwen (zie figuur 1) maakt een sterkere groei van de wereldeconomie mogelijk in 2017. Die zou aantrekken van 3,1 % in 2016 tot 3,4 % dit jaar.

De Amerikaanse bbp-groei versnelde van gemiddeld 0,3 % per kwartaal in de eerste jaarhelft van 2016 tot gemiddeld 0,7 % in het tweede semester. De particuliere consumptie werd aangedreven door de

¹ De in dit hoofdstuk vermelde bbp-vooruitzichten zijn, met uitzondering van België, gebaseerd op consensusvooruitzichten (Consensus Economics, januari 2017). De cijfers voor Duitsland, Nederland en het VK werden evenwel licht opwaarts herzien vanwege hun sterke groei in de tweede helft van 2016.

aanhoudende werkgelegenheidscreatie en door de versnelling van de loongroei. De groeiversnelling in de loop van 2016 was ook aan te danken aan een aantrekkende uitvoer die geholpen werd door de depreciatie van de dollar en de sterkere mondiale economische activiteit. De bedrijfsinvesteringen bleven daarentegen ondermaats door de terugval van de investeringen in de mijnbouw- en de olie-industrie, die op zijn beurt werd veroorzaakt door de daling van de grondstoffenprijzen. De herneming van die prijzen zou de investeringsgroei in 2017 stimuleren. Samen met een expansiever begrotingsbeleid zou de Amerikaanse bbp-groei daardoor aantrekken van 1,6 % in 2016 tot 2,3 % in 2017.

De bbp-groei in de eurozone vertraagde van 0,5 % in het eerste kwartaal van 2016 tot 0,3 % in het tweede en derde kwartaal, vooral als gevolg van een minder uitgesproken groei van de particuliere consumptie. De bbp-groei hernam in het vierde kwartaal met 0,5 % (volgens de flashraming). Over het hele jaar 2016 lieten met name Spanje en Nederland een krachtige groei optekenen, terwijl vooral in Frankrijk en Italië de bbp-groei zwak bleek. De daling van de vertrouwensindicatoren in de nasleep van de brexitstemming bleek van korte duur. De toegenomen capaciteitsbezettingsgraad en de nog steeds gunstige financieringsvoorwaarden zouden de investeringsgroei stimuleren in 2017. Tegelijk wordt de particuliere consumptie ondersteund door de gunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid en wordt de uitvoer gestimuleerd door de sterkere buitenlandse vraag en de gedeprecieerde euro. In 2017 zou de groei van de eurozone per kwartaal net als in 2016 0,4 % bedragen, maar op jaarbasis (1,5 %) lager uitvallen dan vorig jaar (1,7 %) als gevolg van een minder gunstig startpunt.

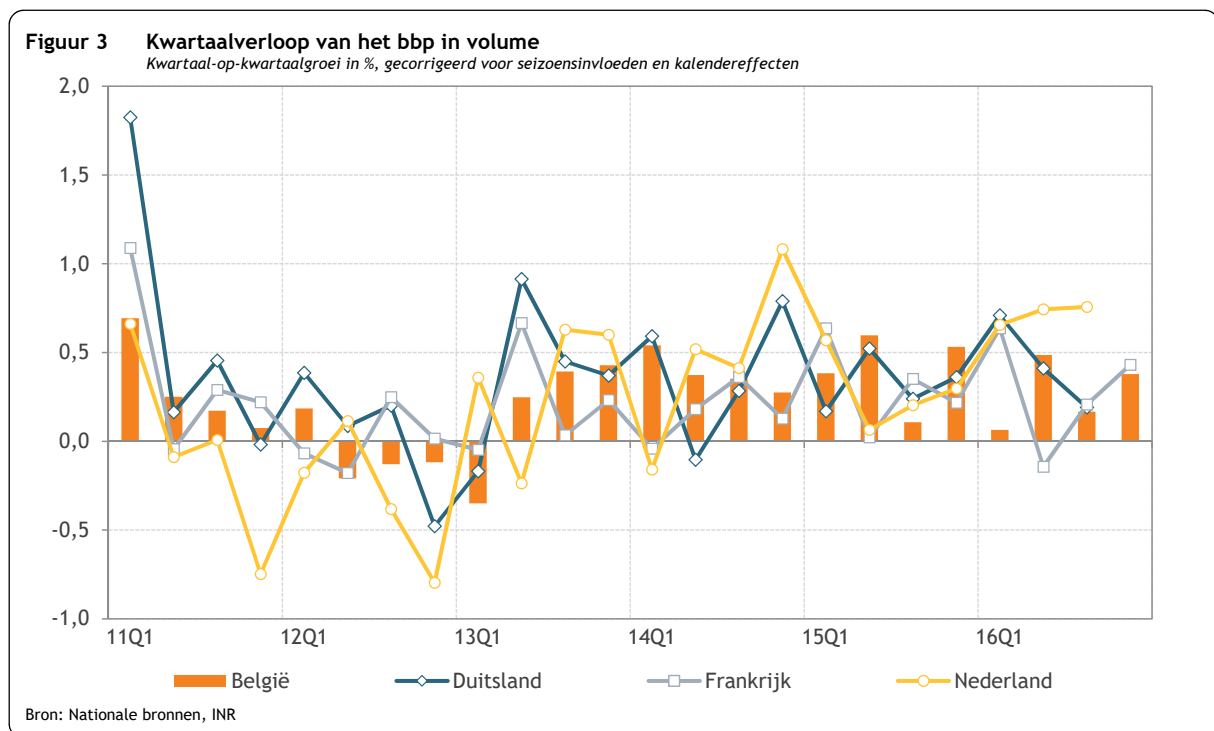
De groei van de Japanse economie vertraagde tijdens de eerste drie kwartalen van 2016 onder invloed van de zwakke wereldhandelsgroei. De recente herneming van de mondiale economische groei en de depreciatie van de yen zouden de uitvoer dit jaar stimuleren. De Japanse bbp-groei zou daardoor licht aantrekken van 0,9 % in 2016 tot 1,1 % dit jaar.

In de loop van 2016 kwam een einde aan de groeivertraging van de Chinese economie dankzij een nieuwe kredietinjectie en een soepelere begrotingspolitiek. Daardoor blijft de globale schuldgraad (overheid, gezinnen en bedrijven) evenwel stijgen, wat vragen oproept over de houdbaarheid ervan. Op jaarbasis zou de groei in 2017 (6,5 %) vergelijkbaar zijn met die in 2016.

1.2. Conjunctuur bij onze drie belangrijkste handelspartners

De Belgische economie bleef, net als de Franse economie, met een groei van 1,2 % in 2016 aanzienlijk achter op de economie van Duitsland (1,7 %) en vooral op die van Nederland (2,1 %).

De Duitse economische groei was bijzonder krachtig in het eerste kwartaal van 2016 (0,7 %), onder meer als gevolg van een sterke bouwactiviteit. In het tweede (0,4 %) en derde (0,2 %) kwartaal koelde de economische groei echter af o.a. als gevolg van de minder dynamische overheidsconsumptie door de verminderde toestroom van asielzoekers en de daaraan verbonden uitgaven voor onderdak en zorg. In 2017 zou de uitvoergroei versnellen in lijn met de aantrekkende wereldhandel, terwijl de groei van de particuliere consumptie ietwat zou vertragen door een minder uitgesproken toename van de koopkracht. Dat kan worden verklaard door de stijging van de energieprijzen die de gunstige invloed van de toenemende werkgelegenheid en de oplopende loongroei deels compenseert. Ook de investeringsgroei zou iets lager uitkomen in 2017. Op jaarbasis zou de Duitse bbp-groei in 2017 zo uitkomen op 1,5 %, na 1,7 % in 2016.

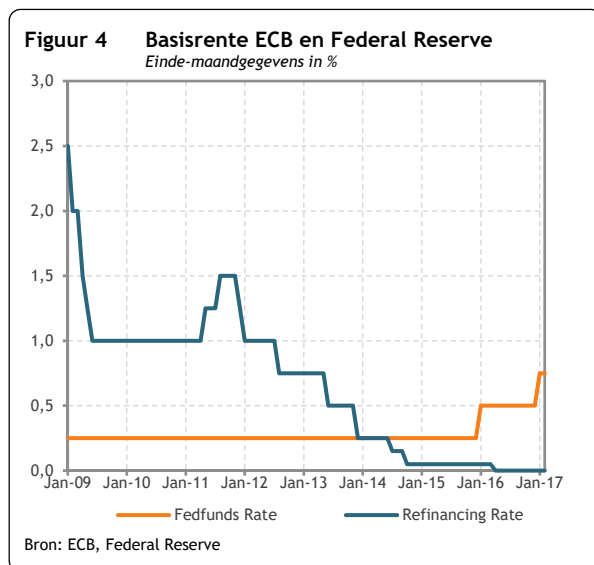

De Franse economie bleef met een bbp-groei van 1,2 % in 2016 andermaal onder het gemiddelde van de eurozone. Na jaren van zwakte trok de investeringsgroei nochtans aan dankzij lastenverlagingen en uiterst gunstige financieringsvoorwaarden. Ook de groei van de particuliere consumptie versnelde licht (geholpen door fiscale maatregelen en de aantrekkende werkgelegenheid). De uitvoer presteerde evenwel bijzonder zwak. De maatregelen om de competitiviteit te bevorderen en de sterkere

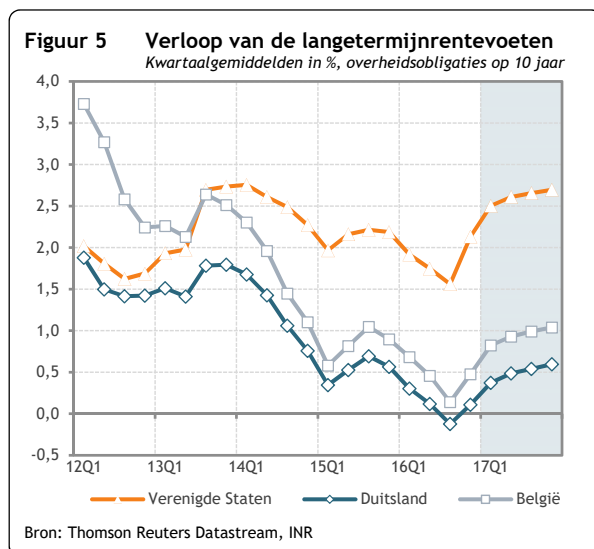
wereldhandelsgroei zouden de uitvoer in 2017 stimuleren. Niettemin zou de bbp-groei dit jaar beperkt blijven tot 1,3 %.

De Nederlandse bbp-groei kwam in 2016 uit op 2,1 %, het sterkste groeicijfer sinds de financiële crisis. De tegenvallende groei van de wereldhandel werd gecompenseerd door een krachtige binnenlandse vraag. De motor bij uitstek waren de investeringen die – gedreven door de uitzonderlijk sterke woningbouwactiviteit – met ongeveer 7 % aantrokken. Ook dit jaar zou de bbp-groei 2,1 % bedragen. De economische activiteit wordt vooral voortgestuwd door de particuliere consumptie die opveert dankzij de forse toename van het reëel beschikbaar inkomen in de voorbije twee jaar en de bloeiende huizenmarkt (die leidt tot positieve vermogenseffecten). Daarnaast zou de uitvoer profiteren van een aantrekkende buitenlandse vraag.

1.3. Rentevoeten en wisselkoersen²

De Europese Centrale Bank verlaagde begin 2016 haar financieringsrente met 5 basispunten tot 0 % en de depositorente tot -0,4 %. Er werd ook een nieuwe reeks herfinancieringsoperaties opgezet om de financieringsrente voor banken te drukken en het programma van kwantitatieve versoepeling werd uitgebreid tot een maandelijks bedrag van 80 miljard euro. Dat maandelijks bedrag zal in april 2017 verminderd worden tot 60 miljard. Van een mogelijke renteverhoging is nog geen sprake. De inflatie in de eurozone steeg wel tot bijna 2 %, maar dat is louter een gevolg van de olieprijsstijging, aangezien de kerninflatie nog steeds minder dan 1 % bedraagt.

De Amerikaanse centrale bank verhoogde in 2016 voor de tweede keer sinds de financiële crisis de rente (met 25 basispunten tot 0,75 %). Tegen de achtergrond van de versnelling van de economische groei, de lage werkloosheidsgraad, de loongroei en de verwachting van een expansief begrotingsbeleid, gaan de termijnmarkten ervan uit dat dit jaar twee tot drie renteverhogingen zullen plaatsvinden.

De combinatie van de zwakke mondiale economische groei en inflatie en het soepele monetaire beleid leidde tot een aanzienlijke daling

² Deze technische hypothesen zijn gebaseerd op de termijntoersen van eind januari 2017.

van de Europese obligatierentes in de eerste helft van 2016. De brexitstemming leidde tot een verhoogde toevlucht naar overheidsobligaties met een verdere daling van de langetermijnrentes tot historisch lage niveaus tot gevolg. Na de zomer bleek echter dat de Europese economie beter bleef presteren dan wat net na de brexitstemming van juni 2016 werd verwacht. De Europese langetermijnrentevoeten worden ook opwaarts beïnvloed door de opstoot van de Amerikaanse langetermijnrente, in anticipatie op een expansiever budgettair beleid in de VS. De gemiddelde tienjaarsrente in de eurozone ligt inmiddels zowat 70 basispunten boven zijn dieptepunt.

Het uitstellen van een verdere monetaire verstrakking in de VS leidde aanvankelijk tot een appreciatie van de euro t.o.v. de dollar in de eerste helft van vorig jaar. De brexitstemming en de vraagtekens die daardoor werden geplaatst bij het voortbestaan van de EU leidden echter tot een omkering van die beweging. De depreciatie van de euro werd nog versterkt doordat een meer uitgesproken monetaire verstrakking in de VS werd verwacht. De euro-dollar koers kwam in 2016 zo nagenoeg op hetzelfde niveau uit als in 2015. De nominale effectieve wisselkoers voor België³ apprecieerde niettemin met 1,5 % in 2016, vooral als gevolg van de waardeinstijging t.o.v. het Britse pond, de Turkse lira en de Russische roebel. De nominale effectieve wisselkoers voor België zou dit jaar licht appreciëren (0,4 %). Daarbij zou het verlies t.o.v. de dollar en de munten van de grondstoffenproducenten meer dan gecompenseerd worden door een verdere appreciatie t.o.v. het Britse pond.

1.4. Onzekerheden

Het bovenvermelde scenario gaat gepaard met aanzienlijke risico's. Zo is er grote onzekerheid over het Amerikaanse handelsbeleid. Indien bepaalde maatregelen tot handelsconflicten leiden, zou dat negatieve gevolgen hebben voor de wereldhandel. Daarnaast kan een te snelle stijging van de Amerikaanse beleidsrente tot kapitaalvlucht leiden uit een aantal opkomende economieën.

De kans dat de eurocrisis opflakkert, blijft reëel gezien de aanhoudende problemen in de Italiaanse bankensector, de onhoudbaarheid van de Griekse overheidsschuld en de mogelijke winst voor eurokritische partijen bij verkiezingen die binnenkort georganiseerd worden in enkele belangrijke lidstaten.

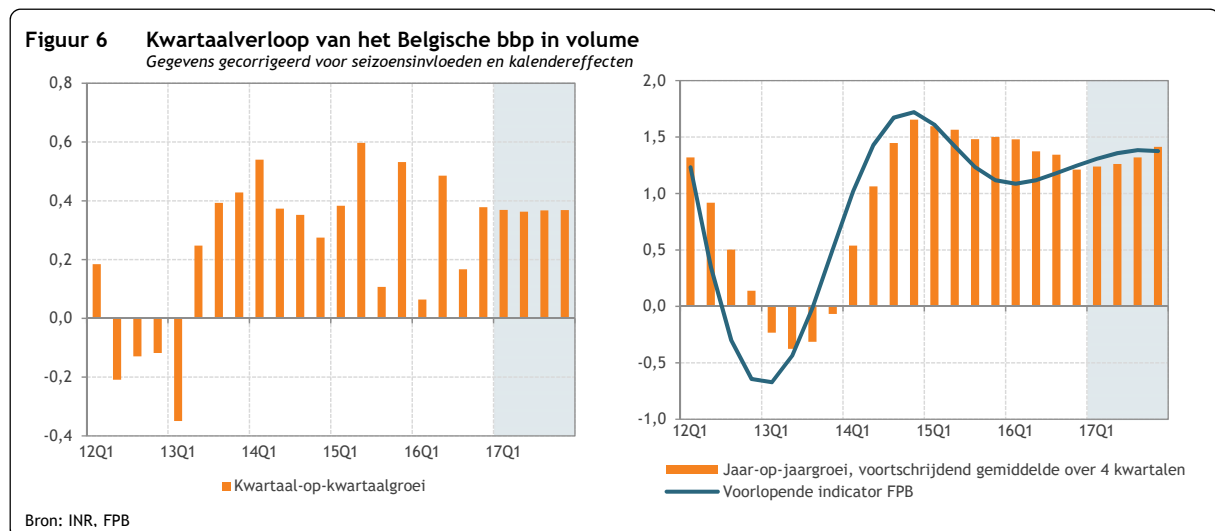
³ De gemiddelde wisselkoers van de euro t.o.v. de munten van onze belangrijkste handelspartners.

2. Het bbp en zijn belangrijkste bestedingscomponenten

2.1. Economische groei

In 2016 bedroeg de economische groei 1,2 %, na 1,5 % in 2015 en 1,7 % in 2014. De geringere groei is hoofdzakelijk te wijten aan een zwakkere toename van de binnenlandse vraag, die slechts voor 0,4 procentpunt bijdroeg tot de bbp-groei (tegenover gemiddeld 1,9 procentpunt over de periode 2014-2015). De groei van de activiteit in 2016 werd vooral gedragen door de netto-uitvoer, die met 0,8 procentpunt⁴ zijn grootste bijdrage leverde sinds 2002.

In 2017 zou de economische groei op 1,4 % uitkomen, of gemiddeld 0,3 % à 0,4 % per kwartaal. De toename van de economische activiteit zou zowel door de particuliere consumptie als door de investeringen worden ondersteund, die elk een bijdrage van 0,7 procentpunt leveren. De netto-uitvoer zou daarentegen een nulbijdrage leveren tot de economische groei als gevolg van de meer dynamische binnenlandse vraag die de invoer opdrijft.

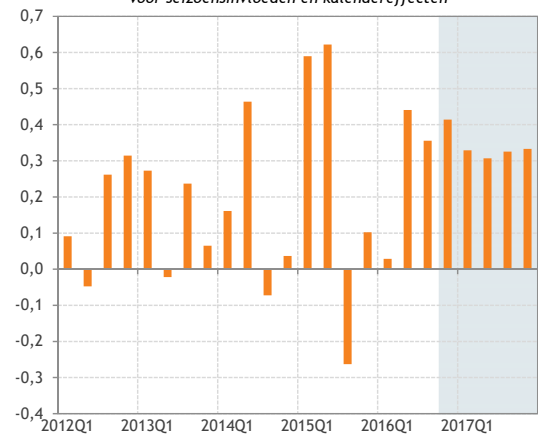

⁴ Die grote bijdrage is vooral toe te schrijven aan de uitzonderlijke investeringen in 2014 en 2015, die de invoer in die jaren hebben opgedreven. De groei van de invoer werd in 2016 beperkt door het wegvallen van die investeringen.

2.2. Consumptieve bestedingen van de particulieren

De groei van de particuliere consumptie bleef in 2016 beperkt tot 0,7 %. Dat is vooral toe te schrijven aan de nulgroei in het eerste kwartaal, maar ook aan de beperkte koopkrachttoename (1 %). Die werd

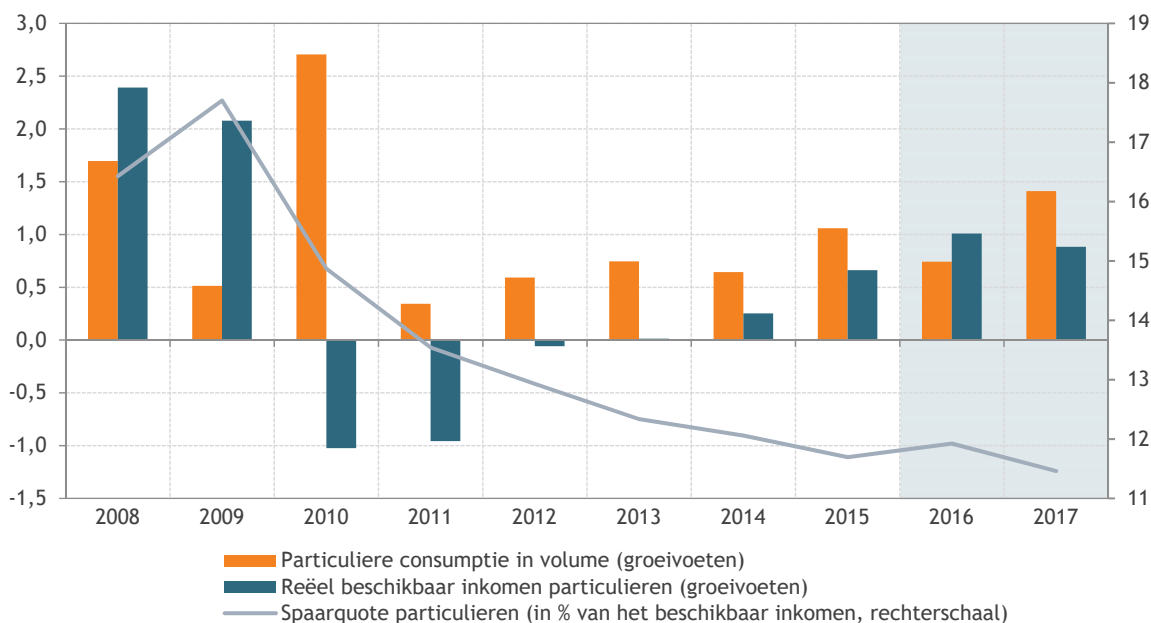
Figuur 7 Particuliere consumptie in volume
Kwartaal-op-kwartaalgroei in %, gegevens gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten

Bron: INR, FPB

ondersteund door de aanzienlijke toename van de werkgelegenheid, maar afgeremd door de verdere daling van het netto-inkomen uit vermogen. Daarnaast ondersteunden overheidsmaatregelen, zoals de verhoging van de aftrekbare forfaitaire beroepskosten, het reëel beschikbaar inkomen. Die effecten werden echter deels tenietgedaan door de btw-verhoging op elektriciteit voor huishoudelijk gebruik, de verhoging van andere indirecte belastingen, en door de indexsprong. Door de koopkrachttoename met 1 % en een volumegroei van de particuliere consumptie van slechts 0,7 % nam de particuliere spaarquote toe in 2016.

Figuur 8 Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote

Bron: INR, FPB

In 2017 zou het netto-inkomen uit vermogen de sterkst groeiende component van het primair inkomen zijn dankzij een aantrekkende activiteit en de verbeterde rendabiliteit van de ondernemingen. Daarnaast zouden ook de inkomens van de zelfstandigen en de lonen stijgen. De toename van die laatste is toe te schrijven aan de netto-jobcreatie en aan het wegvallen van de impact van de indexsprong. Terwijl de belastingen op inkomen en vermogen daalden in reële termen in 2015 en 2016, zouden ze dit

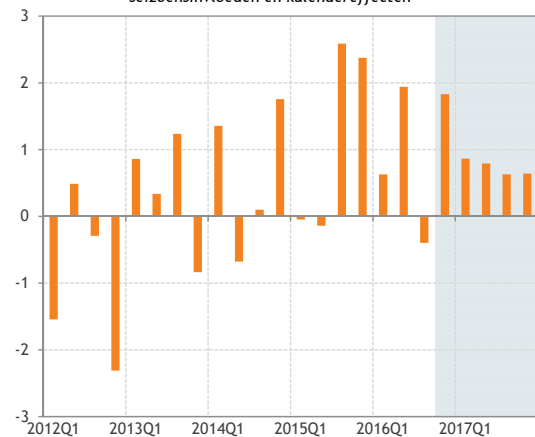
jaar opnieuw toenemen in afwezigheid van bijkomende belastingverlagingen. Daarenboven wordt de groei van het reëel beschikbaar inkomen in 2017 (0,9 %) beperkt door de toename van de olieprijsen.⁵

Ondanks de beperkte koopkrachttoename zou de groei van de particuliere consumptie versnellen in 2017 en aldus de spaarquote doen dalen. De verbeterde arbeidsmarktsituatie zou immers leiden tot een toename van het consumentenvertrouwen.

2.3. Bedrijfsinvesteringen

Figuur 9 Bedrijfsinvesteringen in volume na aftrek van uitzonderlijke investeringen

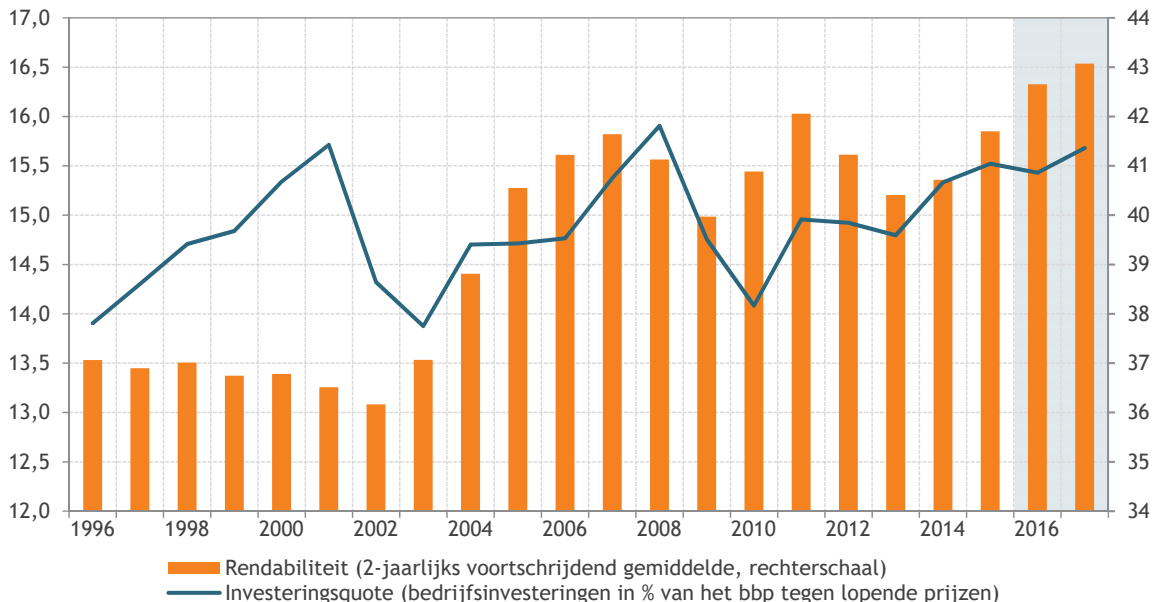
Kwartaal-op-kwartaalgroei in %, gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten

Bron: INR, FPB

De groei van de bedrijfsinvesteringen bleef bescheiden in 2016 door het (grotendeels) wegvallen van een aantal uitzonderlijke aankopen (zeeschepen, patenten) die in 2014 en 2015 plaatsvonden. Gezuiverd voor die uitzonderlijke aankopen stegen de bedrijfsinvesteringen in 2016 met 5,4 %. Die forse groei wordt verklaard door de hoge industriële capaciteitsbezettingsgraad, die sinds een jaar boven zijn langetermijngemiddelde ligt. Bovendien zijn de kredietvoorwaarden⁶ zeer gunstig en is de rendabiliteit van de ondernemingen de voorbije drie jaar verbeterd, onder meer als gevolg van de verlaging van de arbeidskosten.

Figuur 10 Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector

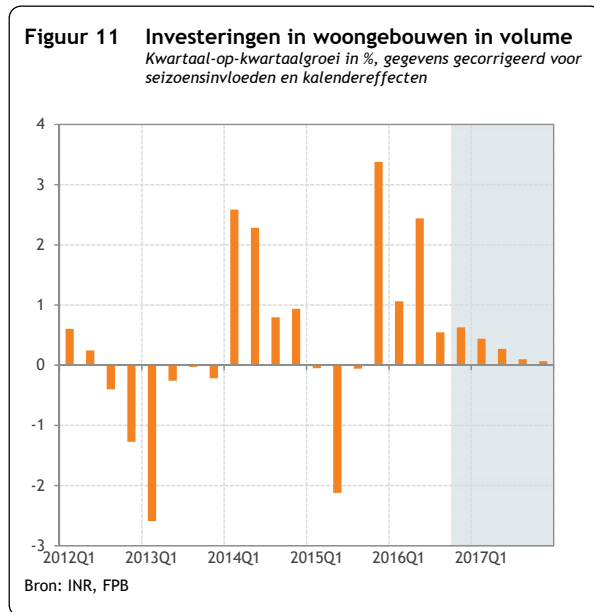
Bron: INR, FPB

⁵ De stijging van de olieprijsen heeft geen onmiddellijke weerslag op de stijging van de gezondheidsindex. De koopkracht van de particulieren wordt daardoor neerwaarts beïnvloed.

⁶ Het percentage van de ondernemingen dat de huidige kredietvoorwaarden als ongunstig beschouwt, evolueert sinds het begin van 2013 in dalende lijn. Dat blijkt uit de index van de perceptie van de kredietbelemmering (NBB).

De groei van de bedrijfsinvesteringen zou in 2017 ondersteund worden door de relatief hoge industriële capaciteitsbezettingsgraad en de verbeterde rendabiliteit van de ondernemingen. De kredietvoorwaarden zouden echter licht verstrakken door de verwachte stijging van de rentevoeten. Tegen die achtergrond zou de groei van de bedrijfsinvesteringen op 3,2 % uitkomen. Het aandeel van de bedrijfsinvesteringen in het bbp (tegen lopende prijzen) zou in 2017 verder toenemen tot 16,7 %, tegenover 16,4 % in 2016 en 15,6 % in 2013.

2.4. Investeringen in woongebouwen

De forse volume-groei van de investeringen in woongebouwen in 2016 (5,4 %) wordt vooral verklaard door een gunstig startpunt, nl. de sterke toename van de woningbouwactiviteit in het vierde kwartaal van 2015. Die groei wordt aangedreven door aantrekkelijke financieringsvoorwaarden.

In 2017 zouden de investeringen van de particulieren verder toenemen. Het orderbestand wordt door de ondernemingen in de bouwsector immers als gunstig beoordeeld. Niettemin wordt een minder uitgesproken investeringsgroei van 2,1 % verwacht door de stijging van de hypothecaire rente.

2.5. Overheidsconsumptie en -investeringen

In 2016 steeg de overheidsconsumptie met 0,4 %, een groei die nauwelijks verschilt van die in 2015 (0,5 %). De volume-groei van de overheidsconsumptie werd enerzijds ondersteund door de (volume)groei van de overheidslonen. De arbeidsduur steeg immers als gevolg van de asielcrisis en het migratiebeleid. Bovendien daalde de netto-aankoop van goederen en diensten (in volume) minder sterk dan in 2015 en 2014. De volume-groei van de sociale uitkeringen in natura vertraagde echter.

De volume-groei van de overheidsconsumptie zou in 2017 beperkt blijven tot 0,2 % door een meer uitgesproken daling van de netto-aankoop van goederen en diensten. Daarnaast zou de loonmassa in volume zich stabiliseren door een arbeidsduurvermindering (tegenovergesteld effect van de asielcrisis van 2016).

De overheidsinvesteringen stegen in 2016 met 0,5 %. Hun groei zou in 2017 aantrekken onder impuls van de investeringen van de lagere overheid in de aanloop naar de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2018.

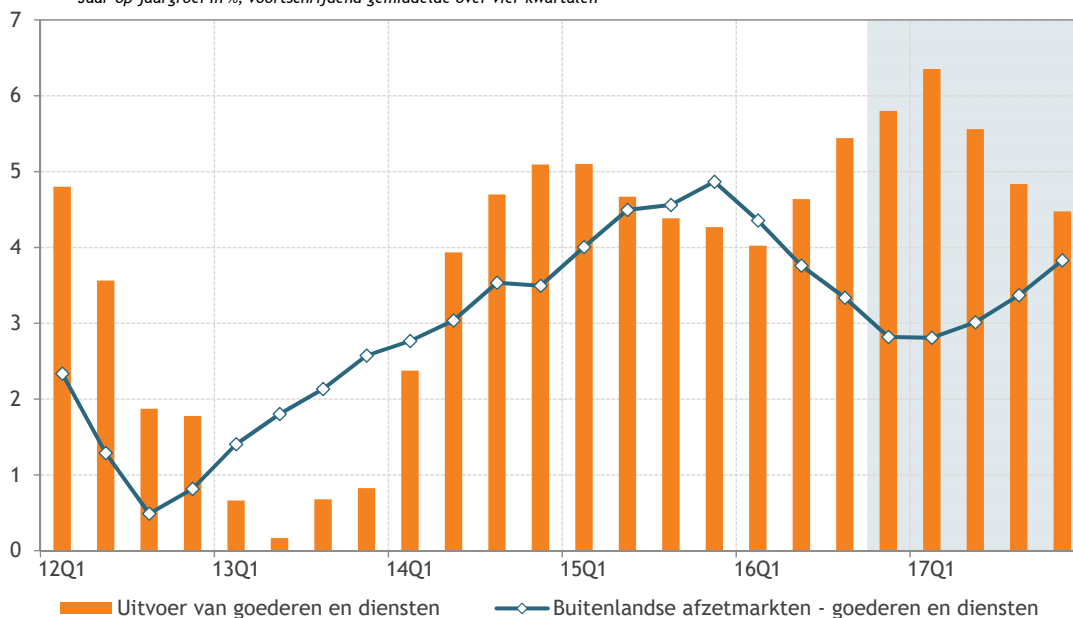
2.6. Voorraadwijzigingen

Na een positieve bijdrage tot de economische groei in 2015, leverde de voorraadvorming een sterk negatieve bijdrage in 2016 (-0,6 procentpunt). Voor 2017 wordt een nulbijdrage van de voorraadwijzigingen tot de bbp-groei vooropgesteld.

2.7. Uitvoer en invoer

Net als in 2016 wordt de Belgische uitvoergroei dit jaar ondersteund door de gedeprecieerde euro en door de gunstige ontwikkeling van de binnenlandse kosten, die een rechtstreeks gevolg is van de maatregelen gericht op het beperken van de arbeidskosten. De volumestijging van de uitvoer is bijzonder sterk in 2016 (5,8 %) en zou vertragen in 2017 (tot 4,5 %), maar wordt in belangrijke mate verklaard door de reorganisatie van één grote onderneming in de farmaceutische sector. Daardoor kende de uitvoer een plotse opstoot in het tweede kwartaal van 2016. Hetzelfde geldt voor de invoer, die met respectievelijk 5 % en 4,7 % zou toenemen in beide jaren. Gecorrigeerd voor dit fenomeen zou de uitvoer in beide jaren echter met 3,9 % stijgen, terwijl de invoer een groei van respectievelijk 3 % en 4,2 % zou laten optekenen. Aangezien zowel de invoeractiviteit als de uitvoeractiviteit door de operatie werden beïnvloed, is er geen impact op het bbp. De bijdrage van de netto-uitvoer tot de economische groei bleek in 2016 nochtans sterk (+0,8 procentpunt), maar dit wordt verklaard door het wegvallen van een aantal uitzonderlijke aankopen van investeringsgoederen in 2014 en 2015 (Euronav-tankers, twee patenten, zie vorige edities) die volledig geïmporteerd werden. In 2017 zou de netto-uitvoer niet bijdragen tot de economische groei.

Figuur 12 Uitvoer van goederen en diensten
Jaar-op-jaargroei in %, voortschrijdend gemiddelde over vier kwartalen

Bron: INR, FPB

De uitvoermarktengroei bleef in 2016 (2,8 %) eerder zwak doordat de behoorlijke bbp-groei in de eurozone gepaard ging met een bijzonder zwakke invoergroei. In 2017 zou de groei van de buitenlandse uitvoermarkten wel aantrekken tot 3,8 %, maar daardoor voor beide jaren onder de groei van de

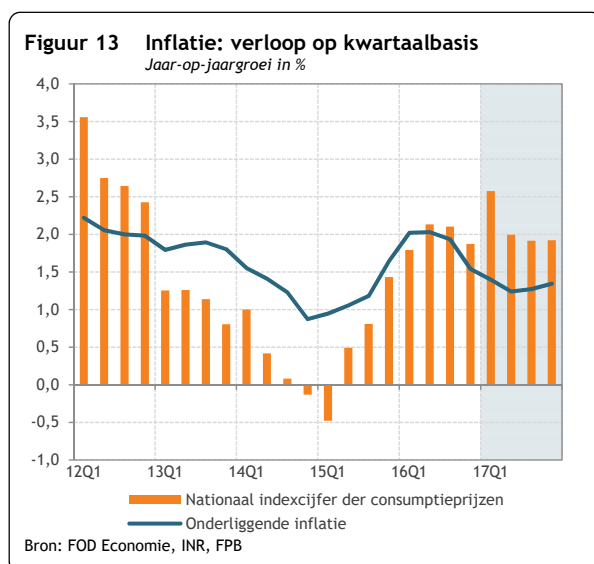
Belgische uitvoer blijven. Dat betekent dat voor beide jaren een winst aan marktaandeelen wordt geboekt. Dat is geen zeer recent fenomeen. Terwijl de Belgische economie sinds het midden van de jaren 1980 continu en significant buitenlandse marktaandeelen verloor, blijkt dat sinds de financiële crisis die beweging werd stopgezet en er zelfs sprake is van een zekere winst aan marktaandeel.

Het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans nam toe tot 0,7 % van het bbp in 2016, maar krimpt dit jaar tot 0,5 % van het bbp. Het grotere gewicht van energie in de invoerprijzen zorgt er immers voor dat die door de hogere olieprijs (+31 % in euro) sneller toenemen dan de uitvoerprijzen.

3. Ontwikkeling van prijzen en lonen

3.1. Binnenlands prijsverloop

Hoewel de jaar-op-jaargroei van de olieprijs in euro van begin 2015 tot midden 2016 duidelijk negatief was, nam de inflatie⁷ toe van -0,5 % tijdens het eerste kwartaal van 2015 tot 2,1 % tijdens het tweede kwartaal van 2016. Die toename wordt vooral verklaard door een stijging van de onderliggende inflatie en de elektriciteitsprijs. Sinds oktober 2016 is de jaar-op-jaargroei van de Brentprijs in euro opnieuw positief door een geleidelijke toename van de olieprijs in dollar en een lichte depreciatie van de euro ten opzichte van de dollar. De opwaartse invloed daarvan op de consumptieprijsinflatie wordt echter afgeremd doordat de opwaartse invloed van een aantal factoren op de inflatie verdwijnt. Toch zou de inflatie in het eerste kwartaal van 2017 meer dan 2,5 % bedragen omdat de gemiddelde jaar-op-jaargroei van de olieprijs in euro in dat kwartaal zou oplopen tot bijna 70 %.

De onderliggende inflatie⁸ nam fors toe tijdens de tweede helft van 2015 en de eerste helft van 2016. Die toename was grotendeels te wijten aan maatregelen en technische factoren. Zo werd het inschrijvingsgeld voor het Vlaams hoger onderwijs fors verhoogd vanaf oktober 2015, steeg de prijs van nieuwe voertuigen fors in november 2015 door de invoering van de Euro 6 emissiestandaard, enz. De opwaartse invloed op de inflatie van dergelijke factoren duurt 12 maanden en verdwijnt nadien. Het verdwijnen van die opwaartse invloeden verklaart een deel van de daling van de onderliggende inflatie sinds het vierde kwartaal van 2016. Daarnaast zorgt ook de daling van de

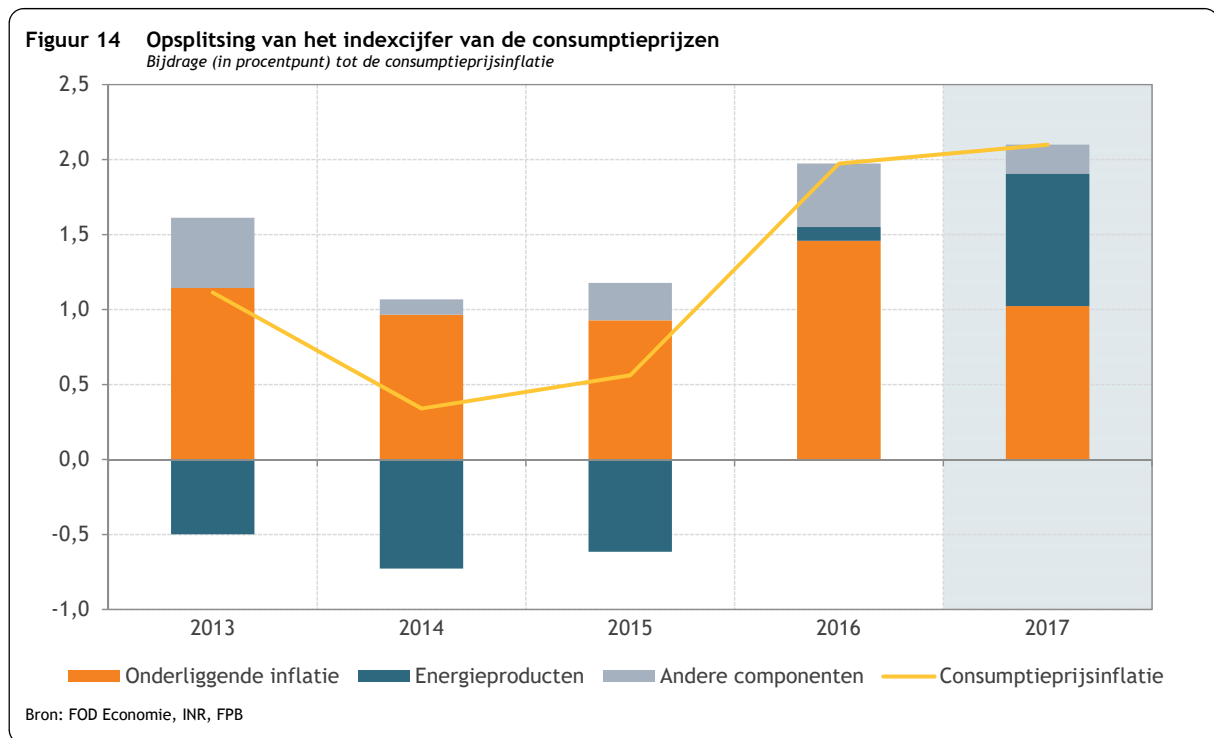
loonkosten per eenheid product tijdens de voorbije jaren, die het gevolg is van het gevoerde loonmatigingsbeleid, voor neerwaartse druk op de (onderliggende) inflatie. Sinds 2017 ontstaat er opnieuw meer ruimte voor loonstijgingen (zie deel 3.3.1.) waardoor de loonkosten per eenheid product opnieuw een positieve groei laten optekenen. Dat zou leiden tot een geleidelijke toename van de onderliggende inflatie tijdens de tweede helft van 2017. Ook het vertraagd doorsijpelen van de hogere olieprijsen in de prijzen van andere goederen en diensten zou de onderliggende inflatie doen aantrekken.

Figuur 14 toont dat de inflatiestijging tot 2,0 % in 2016 (t.o.v. 0,6 % in 2015) vooral verklaard wordt door een hogere onderliggende inflatie (cf. supra) en een hogere bijdrage van de energieprijzen. Op basis van

⁷ De inflatie wordt hier gemeten als de jaar-op-jaargroei van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP).

⁸ De onderliggende inflatie wordt berekend door het NICP te zuiveren voor de impact van prijsveranderingen van administratieve aard en het prijsverloop van traditioneel sterk volatiele componenten. Daarom worden de effecten van btw-wijzigingen, accijnzen en andere indirecte belastingen, de verkeersbelasting en het prijsverloop van waterverbruik, energie, tabak, alcoholhoudende dranken, vis en zeevruchten, vleesproducten en verse groenten en fruit uitgesloten bij de berekening van de onderliggende inflatie.

de evolutie van de olieprijsen (uitgedrukt in euro gemiddeld -36 % in 2015 en -16 % in 2016) kon verwacht worden dat de energieproducten een minder uitgesproken negatieve bijdrage zouden leveren tot de inflatie dan in 2015, maar dat verklaart niet dat de bijdrage van de energieprijzen tot de inflatie in 2016 positief is. Dat is volledig te wijten aan de evolutie van de elektriciteitsprijs. In de loop van 2016 werden immers verschillende maatregelen genomen⁹ waardoor de elektriciteitsfactuur voor een gemiddeld Belgisch gezin bijna 30 % hoger lag in 2016 dan in 2015. De hogere bijdrage van de 'andere componenten' wordt verklaard door de forse accijnstoename op alcoholische dranken in november 2015 (die vooral de inflatie in 2016 beïnvloedde), maar ook door de sterke prijsstijging van verse voeding.

De inflatie in 2017 (2,1 %) zou zich nagenoeg stabiliseren t.o.v. 2016. De beperktere bijdrage van de onderliggende inflatie en de 'andere componenten' wordt immers ruimschoots gecompenseerd door een toegenomen bijdrage van de energieprijzen. Die toename wordt vooral verklaard door de evolutie van de Brentprijs, die uitgedrukt in euro meer dan 30 % hoger zou liggen in 2017 dan in 2016. Daarenboven worden de accijnzen op benzine en diesel in 2017 opnieuw geïndexeerd en worden bijkomende accijnsverhogingen doorgevoerd op diesel. De opwaartse impact daarvan op de inflatie wordt evenwel getemperd door een gelijktijdige accijnsverlaging op benzine.¹⁰ Daarnaast wordt de gemiddelde toename van de elektriciteitsprijs in 2017 nog steeds opwaarts beïnvloed door een aantal maatregelen die in voege traden in de loop van 2016 (cf. supra). De bijdrage van de 'andere

⁹ Onder andere de verhoging van de 'bijdrage energiefonds' van drie euro tot honderd euro of meer per jaar in het Vlaams Gewest vanaf maart 2016 en de afschaffing van de zogenaamde 'gratis kWh' in het Vlaams Gewest vanaf mei 2016.

¹⁰ Concreet worden de accijnzen op diesel sinds eind 2015 verhoogd d.m.v. het cliquet-systeem tot een vooraf bepaalde drempel bereikt wordt. Nadien worden verdere prijsdalingen aan de pomp eveneens omgezet in accijnsstijgingen op diesel tot een tweede drempel bereikt wordt, maar tijdens die fase worden tegelijkertijd 'begrotingsneutrale' accijnsdalingen op benzine doorgevoerd. Aangezien de Belgische consument meer diesel dan benzine verbruikt, bedraagt de accijnsdaling op benzine tijdens de tweede fase meer dan het drievoud van de accijnstoename op diesel. In 2017 zouden de accijnzen op diesel door toepassing van dat systeem in totaal met 22,32 euro per 1000 liter verhoogd worden en zouden de accijnzen op benzine met 18,14 euro per 1000 liter verlaagd worden.

componenten' wordt vooral bepaald door het prijsverloop van alcoholische dranken, tabak en verse voeding. De factoren die in 2016 zorgden voor een hogere bijdrage (accijnsstijging op alcoholische dranken en een sterke prijstoename van verse voeding) zouden zich in 2017 niet herhalen en zorgen voor een daling van de bijdrage van de 'andere componenten' t.o.v. 2016. De accijnzen op tabaksproducten werden begin dit jaar, net zoals in 2016, wel verhoogd.

De gezondheidsindex houdt geen rekening met het prijsverloop van tabak, alcoholische dranken, benzine en diesel. Het niet in rekening nemen van de prijsdaling van benzine en diesel zorgde er in 2016 voor dat de gezondheidsindex iets sterker toenam (2,1 %) dan de consumptieprijsindex (2,0 %). Dit jaar zou de prijs van benzine en diesel fors toenemen waardoor de groei van de gezondheidsindex (1,7 %) lager uitvalt dan de inflatie (2,1 %).

3.2. Indexering van de overheidslonen en de sociale uitkeringen

In mei 2016 werd de spilindex (die toen 101,02 bedroeg) laatst overschreden door de afgevlakte gezondheidsindex¹¹. Bijgevolg werden de sociale uitkeringen en de overheidslonen respectievelijk in juni en in juli 2016 met 2 % verhoogd. Rekening houdend met het maandelijks verloop van de gezondheidsindex zou de afgevlakte gezondheidsindex de huidige spilindex (103,04) overschrijden in mei 2017. Als gevolg daarvan zouden de sociale uitkeringen in juni 2017 en de overheidslonen in juli 2017 met 2 % verhoogd worden.

3.3. Loonontwikkeling in de marktsector

3.3.1. Ontwikkeling van de loonkosten

Het interprofessioneel overleg voor de periode 2015-2016 resulteerde in een ontwerpakkkoord dat slechts door acht leden van de Groep van Tien ondertekend werd. De bepalingen m.b.t. de loonontwikkeling in dat ontwerpakkkoord werden opgelegd via de wet van 28 april 2015 tot instelling van de maximale marge voor loonkostenontwikkeling voor de jaren 2015 en 2016¹². Volgens die wet worden de conventionele lonen geblokkeerd in 2015 en ontstaat er in 2016 enige ruimte om de bruto-uurlonen vóór indexering op te trekken¹³.

De conventionele lonen zijn zowel in 2015 als in 2016 nagenoeg ongewijzigd gebleven. Toch wordt in beide jaren een beperkte toename van de bruto-uurlonen vóór indexering gemeten (resp. 0,3 en 0,2 %). Die stijging is afkomstig van de zogenaamde loondrift, die te maken kan hebben met wijzigingen in de werkgelegenheidsstructuur of met loonsverhogingen die door de werkgever buiten een CAO om worden toegekend.

¹¹ Die wordt sinds april 2016 berekend als het 4-maandelijks voortschrijdend gemiddelde van de gezondheidsindex, vermenigvuldigd met 0,98.

¹² Zie Belgisch Staatsblad van 30 april 2015, blz. 24159.

¹³ De marge voor 2016 werd opgesplitst in een maximale verhoging van 0,5 % van de brutoloonmassa en een bijkomende marge van 0,3 % van de loonmassa 'in netto', in beide gevallen zonder bijkomende kosten voor de werkgever. In eerdere edities van FPB-vooruitzichten werd dat vertaald naar een verhoging van de bruto-uurlonen vóór indexering van 0,5 %.

Tabel 1 Opbouw van de loonkosten in de marktsector
Groeivoeten in %

	2015	2016	2017
Nominale uurloonkosten na aftrek van loonsubsidies ^a	-0,1	-0,3	1,6
Nominale uurloonkosten	0,0	-0,4	1,5
Verhoging als gevolg van			
- Bruto-uurloonstijging vóór indexering ^b	0,3	0,2	0,5
- Indexering	0,2	0,5	1,4
- Totale werkgeversbijdragen ^c	-0,5	-1,1	-0,4

a. In nationale rekeningen opgesteld volgens het ESR 2010 worden loonsubsidies en doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen niet in mindering gebracht van de loonkosten, maar geboekt als niet-productgebonden subsidies.

b. Conventionele loonstijgingen vóór indexering plus loondrift.

c. Wettelijke, extralegale en toegerekende werkgeversbijdragen.

Ondanks een toename van de gezondheidsindex van 1,0 % in 2015 en 2,1 % in 2016 bleef de indexering in de privésector beperkt tot resp. 0,2 % en 0,5 % als gevolg van de indexsprong. De afgevlakte gezondheidsindex, op basis waarvan lonen en sociale uitkeringen geïndexeerd worden, werd in het kader van de indexsprong immers geblokkeerd van april 2015 tot en met maart 2016. De beperkte indexering zorgt ervoor dat de toename van de nominale bruto-uurlonen (0,5 % in 2015 en 0,7 % in 2016) niet zo sterk afwijkt van de groei van de bruto-uurlonen vóór indexering.

De werkgeversbijdragen leverden in 2015 en vooral in 2016 een negatieve bijdrage tot de ontwikkeling van de loonkosten. Dat is vooral het gevolg van de daling van de werkgeversbijdragen betaald aan de sociale zekerheid zoals blijkt uit de evolutie van de werkgeversbijdragevoet in strikte zin¹⁴. De werkgeversbijdragevoet in ruime zin¹⁵ viel nog sterker terug dan de voet in strikte zin, wat betekent dat de extralegale en de fictieve werkgeversbijdragen eveneens bijdroegen tot het beperken van de loonkostgroei.

Hoewel de zogenaamde 'nieuwe loonnormwet'¹⁶ nog niet goedgekeurd was toen onderhandeld werd over een interprofessioneel akkoord (IPA) voor de periode 2017-2018, werd bij die onderhandelingen toch al rekening gehouden met de bijkomende beperkingen van die wet op de beschikbare marge voor loonstijgingen¹⁷. In het ontwerp van IPA van half januari dat in de daaropvolgende weken door alle leden van de Groep van Tien goedgekeurd werd, bedraagt de onderhandelingsmarge voor de lonen op sectoraal niveau 1,1 % gecumuleerd over beide jaren (bovenop indexeringen en baremieke verhogingen). In deze vooruitzichten werd verondersteld dat de bruto-uurlonen vóór indexering in 2017 met 0,5 % zouden toenemen. De indexering zou 1,4 % bedragen en dus opnieuw nauwer aanleunen bij de evolutie van de gezondheidsindex doordat de gevolgen van de indexsprong zo goed als volledig achter de rug zijn. De werkgeversbijdragen zouden in 2017 opnieuw een negatieve bijdrage leveren tot de groei van de loonkosten. De evolutie van de werkgeversbijdragevoet in strikte zin wordt op jaarbasis immers nog beïnvloed door de taxshift doordat de verlaging van de faciale voeten pas in

¹⁴ Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid vóór aftrek van doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen, uitgedrukt in procent van de brutoloonmassa.

¹⁵ Werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid, extralegale en fictieve bijdragen, uitgedrukt in procent van de brutoloonmassa.

¹⁶ Het betreft de wet tot wijziging van de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen.

¹⁷ De nieuwe wet stipuleert o.a. dat een deel van de bijdrageverminderingen uit de taxshift uit de onderhandelingsmarge gehaald wordt en dat slechts een deel van een eventuele negatieve loonkostenhandicap t.o.v. 1996 mag omgezet worden in hogere lonen.

het tweede kwartaal van 2016 van start ging. Daarenboven zouden de fictieve bijdragen beïnvloed worden door de verdere daling van het aantal personen in het stelsel van werkloosheid met bedrijfstoeslag. Het totaal van de loonsubsidies en de doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen (die in de nationale rekeningen niet in mindering gebracht worden van de loonkosten) zou minder sterk groeien dan de loonkost zoals gedefinieerd in de nationale rekeningen en zo een licht opwaartse invloed uitoefenen op de evolutie van de uurloonkosten waarmee werkgevers effectief geconfronteerd worden.

3.3.2. Werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies

De werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies ten gunste van de ondernemingen in 2016-2017 werden geraamd rekening houdend met de taxshift van de federale overheid en de hervormingen van het arbeidskostenbeleid in het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en in mindere mate het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De taxshift reorganiseert vanaf het tweede kwartaal van 2016 de structurele werkgeversbijdrageverminderingen in de profitsector en de non-profitsector trapsgewijs over verschillende jaren. Voor de profitsector en de beschutte werkplaatsen die de loonmatigingsbijdrage verschuldigd zijn, gebeurt dat door de faciale werkgeversbijdragevoeten te verlagen, de algemeenforfaitaire vermindering te verlagen (2016) en uiteindelijk af te schaffen (2018), door de specifieke verminderingen voor de hoogverloonden af te schaffen (2018), en de specifieke verminderingen voor de laagverloonden (geleidelijk in 2016-2019) uit te breiden. Voor de non-profitsector en de beschutte werkplaatsen die de loonmatigingsbijdrage niet verschuldigd zijn, gebeurt dat door de algemeenforfaitaire vermindering en de specifieke verminderingen voor de laagverloonden te verhogen.

Nadat de algemene loonsubsidie voor de meeste werknemers in de profitsector in 2016 werd afgeschaft, vormen de nacht- en ploegenarbeidloonsubsidies (de in 2016 ingevoerde verhogingen van die subsidievoeten komen in 2017 op kruissnelheid) het grootste deel van de federale loonsubsidies via de niet-doorstorting van de bedrijfsvoorheffing.

De evolutie van de doelgroepverminderingen van de werkgeversbijdragen voor de profitsector wordt verklaard door de uitbreiding van het luik 'eerste aanwervingen' via de federale taxshift en door de geleidelijke hervormingen van het regionale arbeidskostenbeleid in Vlaanderen (sinds de tweede helft van 2016) en Wallonië (tweede helft van 2017), waarbij een aantal maatregelen tegen eind 2018 respectievelijk midden 2020 zullen uitdoven en andere maatregelen zullen worden ingevoerd of versterkt. Ook houden we rekening met de striktere criteria van de doelgroepverminderingen voor de ouderen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sinds het vierde kwartaal van 2016. Bij gebrek aan concrete informatie veronderstellen we dat de andere modaliteiten van het arbeidskostenbeleid in dat gewest niet zullen wijzigen vóór 2019.

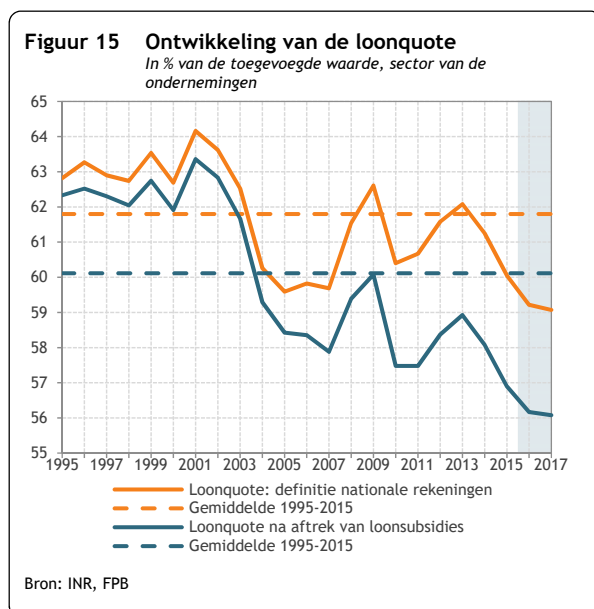
Het Vlaamse beleid verschuift het budget voor arbeidskostenverminderingen naar doelgroepverminderingen voor oudere werknemers en laaggeschoolden ten laste van andere doelgroepverminderingen en activeringsvergoedingen. De vrijstelling van doorstorting van de wettelijke werknemersbijdragen in de sector van de koopvaardij en de zeesleepvaart maakt het nodig dat het budget voor arbeidskostenverminderingen licht wordt opgetrokken. Het Waalse beleid zal zich

geleidelijk richten naar doelgroepverminderingen voor oudere werknemers en activeringsvergoedingen voor langdurig werklozen en jonge laaggeschoolden ten koste van de meeste andere doelgroepverminderingen.

Onder druk van het Vlaamse beleid en ondanks het Waalse beleid zullen de activeringen in de drie gewesten samen gedurende de eerste fase van de overgangperiode dalen. Die tijdelijke daling houdt geen rekening met de principiële doch niet gekwantificeerde beslissing van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om in de toekomst meer in te zetten op activeringsvergoedingen i.p.v. op doelgroepverminderingen.

3.3.3. Ontwikkeling van de loonquote

Volgens de regels die gehanteerd worden om de nationale rekeningen op te stellen (ESR 2010), worden zowel doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen als loonsubsidies (kortingen op de door te storten bedrijfsvoorheffing) geboekt als niet-productgebonden subsidies. Dat betekent dat niet alle loonlastenverlagingen waarvan de werkgevers genieten in mindering gebracht worden van de loonkosten die geregistreerd worden in de nationale rekeningen. De loonquote¹⁸ – berekend volgens de definities van de nationale rekeningen – ligt dan ook hoger dan de loonquote die rekening houdt met loonsubsidies en doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen (zie figuur 15). Bovendien is het verschil tussen beide definities van de loonquote sterk toegenomen sinds 2003. Terwijl dat verschil tijdens de periode 1995-2015 gemiddeld slechts 1,7 procentpunt bedroeg, was het in 2015 al opgelopen tot 3,2 procentpunt.

Sinds 2014 wordt de evolutie van de loonkosten in België beheerst door het loonmatigingsbeleid. In het kader daarvan werden de conventionele lonen geblokkeerd in 2014 en 2015. Daarenboven werd de afgevlakte gezondheidsindex, die als referentie gebruikt wordt om lonen (en sociale uitkeringen) te indexeren, van april 2015 tot en met maart 2016 geblokkeerd op het niveau van maart 2015 in het kader van de indexsprong. Tot slot werden de faciale voeten voor de werkgeversbijdragen verlaagd in het tweede kwartaal van 2016 in het kader van de taxshift. Dat pakket maatregelen zorgde ervoor dat de loonquote in 2016 (volgens beide definities) bijna 3 procentpunt lager lag dan in 2013. Hoewel de indexsprong achter de rug is en

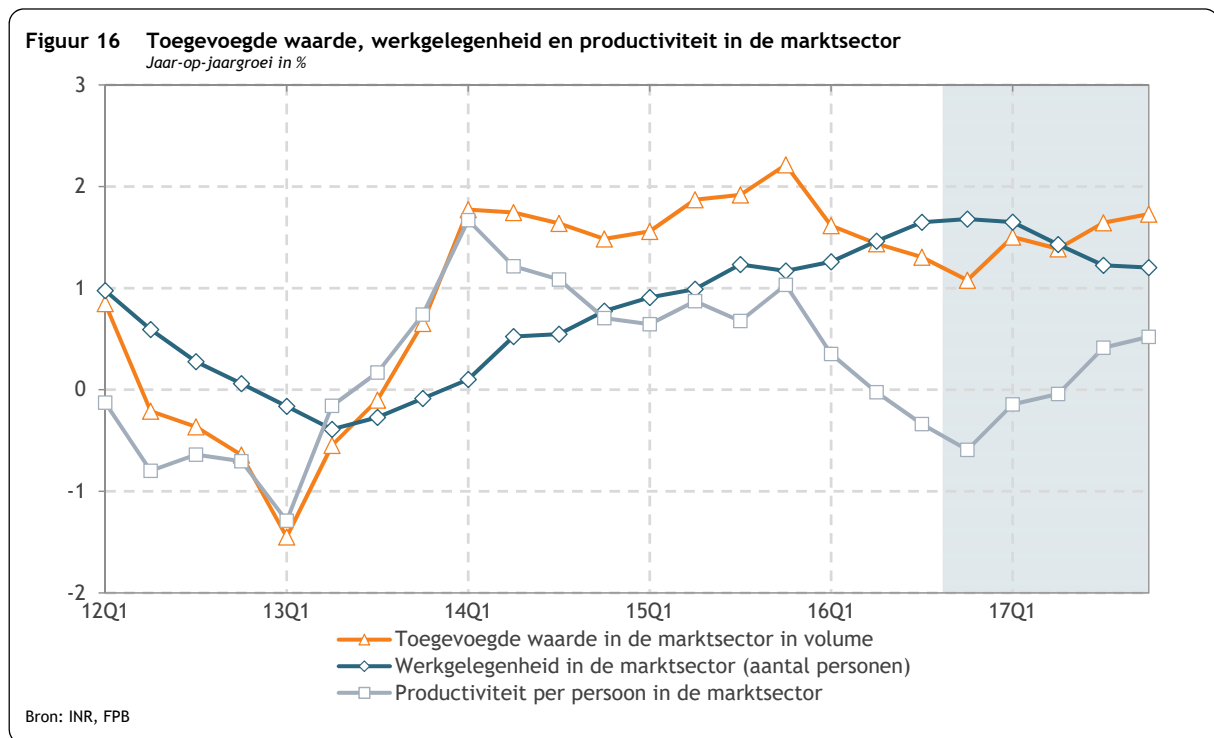
het recent afgesloten Interprofessioneel akkoord 2017-2018 opnieuw ruimte doet ontstaan voor loonstijgingen op sectoraal niveau (zie deel 3.1.) zou de loonquote in 2017 toch verder dalen, weliswaar in mindere mate dan tijdens de voorbije jaren. Door de neerwaartse druk die de daling van de faciale werkgeversbijdragevoeten nog uitoefent op de loonkostevoluitie in 2017, zou de groei van de

¹⁸ De loonquote wordt hier berekend als het aandeel van de loonkosten in de toegevoegde waarde van de institutionele sector van de ondernemingen.

uurloonkosten vóór indexering iets lager uitkomen dan de (eerder beperkte) groei van de productiviteit per gewerkt uur.

4. Arbeidsmarkt

De kwartaalgroei van de activiteit in de marktsector lag vorig jaar fors onder het gemiddelde dat in 2015 werd opgetekend (resp. 0,27 % en 0,55 % per kwartaal). Dankzij een gunstig overloopeffect bedroeg de jaargroei in 2016 toch nog 1,4 %. Dit jaar trekt de kwartaalgroei van de activiteit aan tot gemiddeld 0,43 %, wat zich vertaalt in een bescheiden versnelling van de jaargroei tot 1,5 %.

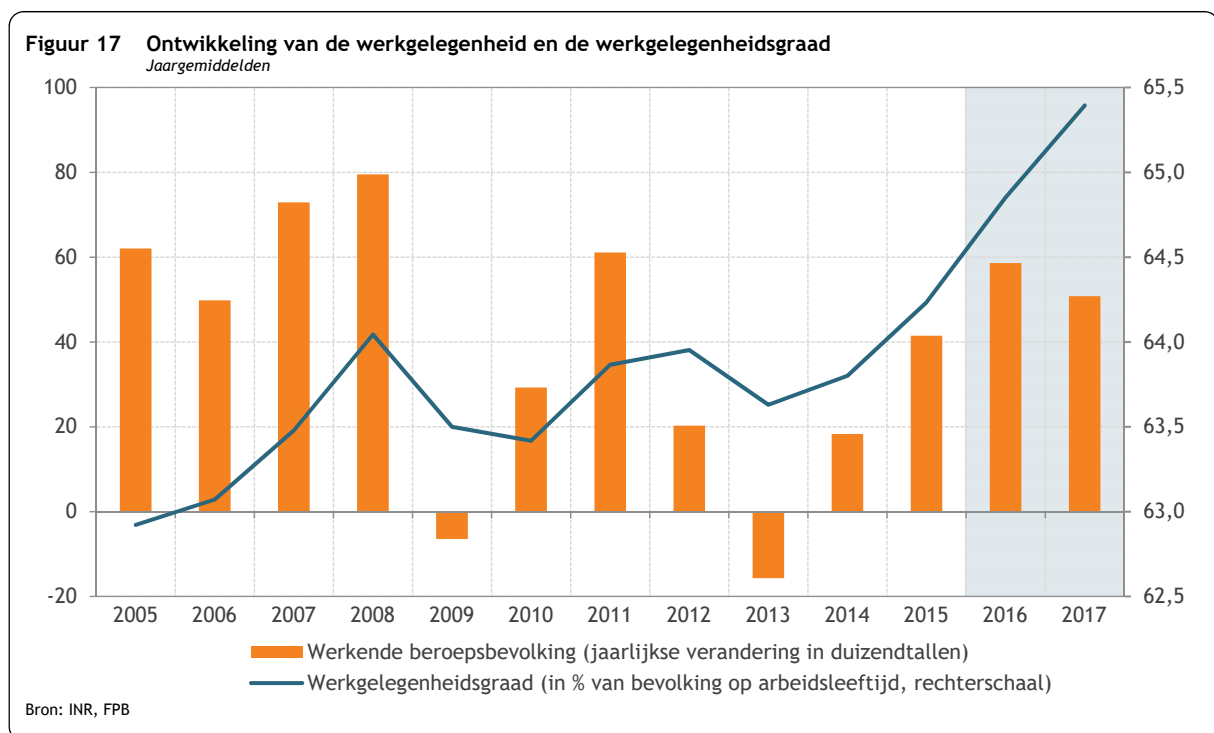
Mede onder invloed van afnemende reële arbeidskosten¹⁹ daalde de productiviteit per uur vorig jaar (-0,3 %). Daardoor verdubbelde de groei van het arbeidsvolume in de marktsector (van 0,8 % in 2015 tot 1,6 % in 2016) ondanks de economische groeivertraging. De hoofdelijke werkgelegenheidsgroei trok iets minder sterk aan (van 1,1 % tot 1,5 %), omdat de gemiddelde arbeidsduur vorig jaar licht steeg (met 0,1 %), terwijl die in 2015 nog met 0,3 % daalde, mede door een eenmalige opstoot in het aantal deeltijdse tijdskredieten. Een grote groep werknemers nam eind 2014 op de valreep nog zijn toevlucht tot deeltijds tijdskrediet vooraleer de strengere regelgeving (afschaffing van het tijdskrediet zonder motief; verdere verhoging van de instapleeftijd voor het eindeloopbaantijdskrediet) van kracht werd. Sinds midden 2015 zorgt de verstrenging van de regelgeving er echter voor dat het aantal personen met een deeltijds tijdskrediet geleidelijk afneemt, wat een opwaartse impact heeft op de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur.

De opmerkelijke verbetering in de werkgelegenheidsevolutie bleef tijdens de afgelopen twee jaar niet langer beperkt tot de marktdiensten, maar deed zich ook voor in de verwerkende nijverheid en in de bouwnijverheid. De werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid bleef in de periode 2012-2014 gevoelig dalen, maar stabiliseerde zich midden 2015. In de bouwnijverheid kwam de loontrekkende

¹⁹ Arbeidskosten gecorrigeerd voor loonsubsidies en gedeïflecteerd met de deflator van de toegevoegde waarde.

werkgelegenheid de voorbije jaren sterk onder druk te staan omdat steeds vaker een beroep werd gedaan op gedetacheerde arbeidskrachten. De aanhoudende terugval van het aantal arbeidsplaatsen in die bedrijfstak – die begon in het eerste kwartaal van 2012 – lijkt sinds het begin van dit jaar echter uit te bodemen.

Dit jaar zou de productiviteitsgroei per uur hernemen (met 0,2 %) bij oplopende reële arbeidskosten. Ondanks de sterkere economische groei, zwakt de groei van het arbeidsvolume daardoor licht af (tot 1,4 %). De verdere toename van het aantal dienstenchequejobs werkt arbeidsduurverlagend, maar wordt gecompenseerd door de restrictieve maatregelen inzake tijdskrediet en tijdelijke werkloosheid en door de bijkomende mogelijkheden om vrijwillig extra uren te presteren, zoals voorzien in de wet Werkbaar Wendbaar Werk. Bij een nagenoeg stabiele gemiddelde arbeidsduur valt ook de groei van de marktwerkgelegenheid licht terug tot 1,4 %.

De werkgelegenheid bij de overheid steeg vorig jaar met 1 400 personen. Het aantal arbeidsplaatsen nam toe in het onderwijs, rekening houdend met de verdere stijging van de schoolgaande bevolking. In de administraties bleven de saneringsmaatregelen verder doorwerken, maar werden ook middelen vrijgemaakt voor bijkomende aanwervingen (vooral op federaal niveau) in het kader van de strijd tegen het terrorisme. In 2017 zou de overheidswerkgelegenheid echter afnemen met 2 000 personen. De verdere toename van het onderwijspersoneel zou de daling van de werkgelegenheid bij de administraties (rekening houdend met de besparingsmaatregelen die de verscheidene overheden hebben genomen) en bij Landsverdediging (rekening houdend met het nieuwe Strategisch Plan) nog slechts gedeeltelijk compenseren. De werkgelegenheid voor eigen rekening bij de gezinnen zou vorig jaar licht zijn toegenomen (+1 000 personen) en zou dit jaar vrijwel even sterk stijgen (+900 personen).

De toename van de werkende bevolking versnelde vorig jaar dus aanzienlijk (van +41 500 personen in 2015 tot +58 600 personen in 2016). Die versnelling komt op het conto van de marktsector, waar de

economische groei een sterk arbeidsintensief karakter heeft, wat in de hand wordt gewerkt door de arbeidskostenverlagende maatregelen. Ook dit jaar blijft de werkende bevolking fors toenemen (+50 700 personen), ondanks een lichte afzwakking van de werkgelegenheidsdynamiek in de marktsector en een lichte terugval in de overheidswerkgelegenheid. De werkgelegenheidsgraad steeg vorig jaar van 64,2 % tot 64,9 % en zou ook dit jaar gevoelig toenemen (tot 65,4 %), wat de gecumuleerde toename sinds 2013 op bijna twee procentpunt brengt.

Daarbij moet worden aangestipt dat de toename van de bevolking op arbeidsleeftijd vorig jaar licht versnelde (+20 800 personen of +0,29 %) onder invloed van een stijgend extern migratiesaldo. Uit de jongste demografische vooruitzichten²⁰ blijkt dat het extern migratiesaldo dit jaar nagenoeg ongewijzigd zou blijven. Een meer bevolkte cohorte bereikt echter de leeftijd van 65 jaar, zodat de bevolking op arbeidsleeftijd iets minder sterk toeneemt (+17 200 personen of +0,23 %). De demografische impact van de instroom van asielzoekers sinds juli 2015 werd in de nieuwe demografische vooruitzichten fors neerwaarts herzien ten opzichte van de oorspronkelijke projectie²¹. Bovendien is die impact nu ook sterker in de tijd gespreid²².

De groei van het arbeidsaanbod verdubbelde vorig jaar ten opzichte van 2015 (tot +0,51 %; +27 100 personen). De demografische bijdrage aan die groei werd licht positiever, maar doorslaggevend was de gunstigere bijdrage van veranderingen in de activiteitsgraden. De toename van de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen versnelde onder invloed van de diverse eindeloopbaanmaatregelen. Bovendien werd de evolutie van de activiteitsgraden in de overige leeftijdsklassen minder negatief, onder andere omdat de hervormingen in het stelsel van inschakelingsuitkeringen stilaan op kruissnelheid komen. De macro-economische activiteitsgraad steeg vorig jaar van 72,85 % tot 73,0 %²³. Dit jaar zouden veranderingen in activiteitsgraden even sterk bijdragen tot de toename van de beroepsbevolking, terwijl de bijdrage van demografische veranderingen licht zou afnemen. De groei van de beroepsbevolking valt daardoor terug tot 0,45 % (+24 100 personen), terwijl de macro-economische activiteitsgraad tot 73,2 % stijgt.

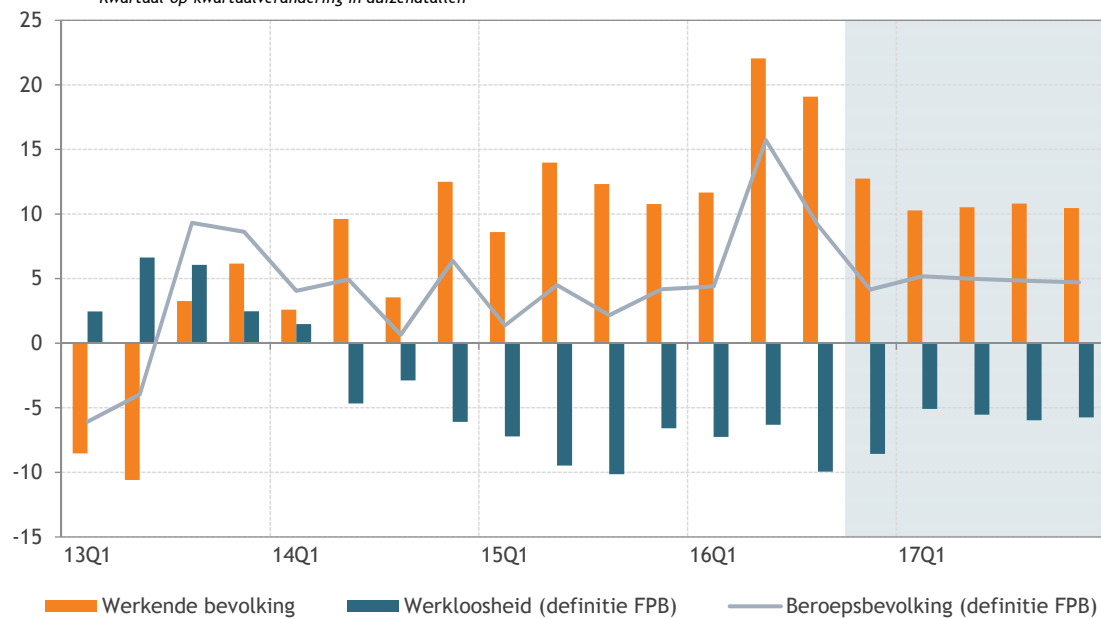
²⁰ Demografische vooruitzichten 2016-2060. Bevolking en huishoudens. Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek, maart 2017.

²¹ Toen gingen we er nog van uit dat de instroom van asielzoekers gedurende het volledige jaar 2016 op het niveau van eind 2015 zou blijven, en pas tegen midden 2017 zou afnemen tot het niveau van vóór het uitbreken van de vluchtelingen crisis. Inmiddels is de instroom van asielzoekers echter al vanaf begin 2016 sterk teruggevallen. Bovendien zou – op basis van de meest recente statistische informatie – de erkenningsgraad van asielzoekers lager liggen dan oorspronkelijk verwacht. Asielzoekers worden pas opgenomen in de officiële bevolkingscijfers van zodra zij de status van politieke vluchteling (of subsidiaire bescherming) verwerven.

²² Omdat de verwerkingstijd voor de aanvragen tot politiek vluchteling hoger ligt dan aanvankelijk geraamd.

²³ Asielzoekers kunnen al actief zijn op de arbeidsmarkt (hetzij als werkende, hetzij als werkzoekende) tijdens de periode dat hun aanvraag tot erkenning als politiek vluchteling loopt. Zij worden in dat geval eerder geregistreerd in de administratieve cijfers voor de beroepsbevolking dan in die voor de bevolking. De gemeten activiteitsgraad in 2016 zou daardoor licht positief vertekend zijn.

Figuur 18 Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking
Kwartaal-op-kwartaalverandering in duizendtallen

Bron: INR, RVA, FPB

De in het tweede kwartaal van 2014 ingezette daling van de werkloosheid²⁴ versnelde opmerkelijk in de loop van 2015. Die sterke daling was deels het gevolg van de hervormingen in het stelsel van inschakelingsuitkeringen. Die hervormingen gingen weliswaar gepaard met een sterk negatief effect op de activiteitsgraden in de betrokken leeftijdsklassen. De daling van de werkloosheid vertraagde enigszins in de eerste helft van 2016, maar hernam in de tweede jaarhelft, en wordt nu vooral in de hand gewerkt door het arbeidsintensieve karakter van de groei in de marktsector. Jaargemiddeld daalde de werkloosheid in 2015 met 28 200 personen en vorig jaar met 31 500 personen. De werkloosheidsgraad slonk van 12,4 % tot 11,8 % in 2015 en daalde verder tot 11,2 % in 2016.

Ook dit jaar zou de werkloosheid blijven dalen, zij het in een trager tempo dan in 2016. Terwijl de groei van de beroepsbevolking ongewijzigd blijft, zou de groei van de werkgelegenheid nu immers lager liggen doordat de productiviteit in de marktsector herneemt. Ondersteund door een sterk overloopeffect blijft in jaargemiddelden de werkloosheid ook in 2017 echter fors dalen (-26 600 personen) en krimpt de werkloosheidsgraad tot 10,6 %. De 'geharmoniseerde' werkloosheidsgraad, die door Eurostat wordt gehanteerd (gemeten aan de hand van EAK-cijfers), daalde vorig jaar tot 8 % en zou dit jaar verder terugvallen tot 7,6 %.

²⁴ Volgens definitie FPB (inclusief 'oudere werklozen').

Bijlage

Tabel A	Internationale omgeving en financiële indicatoren
Tabel B.1	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen
Tabel B.2	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën in volume
Tabel B.3	Deflatoren van het bbp en belangrijkste bestedingscategorieën
Tabel B.4	Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten
Tabel B.5	Situatie op de arbeidsmarkt
Tabel B.5bis	Situatie op de arbeidsmarkt – detail
Tabel B.6	Rekening van de particulieren
Tabel B.7	Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren
Tabel B.8	Rekening van de ondernemingen
Tabel B.9	Verrichtingen met het buitenland

Tabel A Internationale omgeving en financiële indicatoren
Groeivoeten - tenzij anders vermeld

	2014	2015	2016	2017
Volume buitenlandse afzetmarkten van België	3,5	4,9	2,8	3,8
Nominale effectieve wisselkoers voor België (1) (2)	0,3	-2,6	1,5	0,4
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro) (2)	132,9	111,0	110,6	107,9
Wereldhandelsprijzen				
Goederen excl. energie (in euro) (3)	0,6	8,0	-0,1	-0,8
Energie (Brent-olieprijs: USD per barrel)	99,0	52,5	43,8	56,1
Rentevoeten eurogebied (peil)				
Korte rente (Euribor, 3 maanden) (2)	0,2	0,0	-0,3	-0,3
Lange rente (10 jaar) (2) (4)	1,9	1,0	0,7	1,2

(1) Een positief (negatief) teken wijst op een appreciatie (depreciatie)

(2) Toekomstige waarden: technische hypothese berekend op basis van termijnkoersen

(3) Gewogen gemiddelde van de goederenuitvoerprijzen (excl. energie) van onze handelspartners

(4) Gewogen gemiddelde voor de landen van de eurozone

Tabel B.1 Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen
In miljard euro

	2014	2015	2016	2017
Consumptieve bestedingen van de particulieren	207,24	210,15	215,19	222,80
Consumptieve bestedingen van de overheid	97,19	98,10	100,14	102,17
Bruto vaste kapitaalvorming	91,76	94,36	96,99	101,42
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	61,46	63,69	65,00	68,09
b. Overheidsinvesteringen	9,57	9,70	9,77	10,28
c. Investeringen in woongebouwen	20,73	20,96	22,22	23,05
Voorraadwijziging	0,94	0,89	-3,99	-4,04
Totaal van de nationale bestedingen	397,13	403,50	408,33	422,36
Uitvoer van goederen en diensten	333,48	340,29	354,86	379,69
Invoer van goederen en diensten	329,81	333,44	341,91	367,79
Bruto binnenlands product	400,81	410,35	421,28	434,26

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

Tabel B.2 Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën in volume
Groeivoeten

	2014	2015	2016	2017
Consumptieve bestedingen van de particulieren	0,6	1,1	0,7	1,4
Consumptieve bestedingen van de overheid	1,4	0,5	0,4	0,2
Bruto vaste kapitaalvorming	5,1	2,4	2,3	3,0
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	5,6	3,1	1,5	3,2
b. Overheidsinvesteringen	3,1	1,9	0,5	3,7
c. Investerings in woongebouwen	4,7	0,8	5,4	2,1
Voorraadwijziging (2)	0,4	0,3	-0,6	0,0
Totaal van de nationale bestedingen	2,3	1,5	0,4	1,5
Uitvoer van goederen en diensten	5,1	4,3	5,8	4,5
Invoer van goederen en diensten	5,9	4,3	4,9	4,6
Netto-uitvoer (2)	-0,6	0,0	0,8	0,0
Bruto binnenlands product	1,7	1,5	1,2	1,4

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bijdrage tot de groei van het bbp

Tabel B.3 Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën
Groeivoeten

	2014	2015	2016	2017
Consumptieve bestedingen van de particulieren	0,7	0,3	1,6	2,1
Consumptieve bestedingen van de overheid	-0,1	0,5	1,6	1,9
Bruto vaste kapitaalvorming	0,4	0,4	0,5	1,5
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	0,4	0,5	0,5	1,5
b. Overheidsinvesteringen	0,1	-0,4	0,1	1,5
c. Investerings in woongebouwen	0,3	0,3	0,6	1,6
Totaal van de nationale bestedingen	0,3	0,1	0,8	2,0
Uitvoer van goederen en diensten	-1,0	-2,1	-1,4	2,4
Invoer van goederen en diensten	-1,4	-3,1	-2,3	2,8
Ruilvoet	0,4	1,0	0,9	-0,4
Bruto binnenlands product	0,7	0,9	1,4	1,6
<i>Pro memorie:</i>				
Deflator van de totale finale vraag	-0,3	-0,9	-0,3	2,2
Bijdrage van:				
(a) Kosten van binnenlandse oorsprong = (a1)+(a2)+(a3)	0,4	0,5	0,8	0,9
(a1) Loonkosten per product	-0,1	-0,2	0,1	0,3
(a2) Netto indirecte belastingen per product	0,0	0,0	0,2	0,2
(a3) Winstmarges per product (2)	0,4	0,6	0,5	0,4
(b) Invoerkosten	-0,6	-1,4	-1,0	1,3

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bruto-exploitatieoverschot van de nationale economie en gemengd inkomen van de zelfstandigen

Tabel B.4 Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten
Jaargemiddelde groeivoeten, tenzij anders vermeld

	2014	2015	2016	2017
<i>Loontrekkenden in de marktsector</i>				
Loonkost per werkelijk arbeidsuur	1,0	0,0	-0,4	1,5
<i>p.m. idem, na aftrek van loonsubsidies (1)</i>	0,9	-0,1	-0,3	1,6
Loonkosten per persoon	0,9	-0,1	-0,3	1,5
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur	1,0	0,5	0,7	1,9
Brutoloon per persoon	0,8	0,4	0,9	1,9
Indexering	0,9	0,2	0,5	1,4
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur voor indexering	0,1	0,3	0,2	0,5
Brutoloon per persoon voor indexering	-0,1	0,2	0,4	0,5
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal uren)	0,2	0,9	1,6	1,4
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal personen)	0,4	1,0	1,4	1,4
Loonmassa inclusief werkgeversbijdragen (2)	1,3	0,9	1,1	2,9
Loonmassa exclusief werkgeversbijdragen	1,2	1,3	2,3	3,3
<i>Impliciete bijdragevoeten (in % van brutoloonmassa)</i>				
Werkgeversbijdragen (sensu lato) (2)	36,0	35,4	33,9	33,3
Werkgeversbijdragen (sensu stricto) (3)	25,2	24,8	23,4	23,1
Werknemersbijdragen (4)	10,8	10,8	10,7	10,7
<i>Impliciete nettobijdragevoet (in % van brutoloonmassa) (5)</i>	29,2	28,5	27,2	26,8
<i>Inflatie en indexering</i>				
Inflatie: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	0,3	0,6	2,0	2,1
Inflatie: gezondheidsindex	0,4	1,0	2,1	1,7
Indexering lonen en wedden overheidssector	0,0	0,0	1,0	2,0
Indexering sociale prestaties	0,0	0,0	1,2	2,0
<i>Marktsector (loontrekkenden en zelfstandigen)</i>				
Toegevoegde waarde in volume	1,7	1,9	1,4	1,5
Arbeidsvolume (in aantal uren)	0,4	0,8	1,6	1,4
Productiviteit per werkelijk arbeidsuur	1,3	1,1	-0,3	0,2

(1) Volgens de methodologie van de nationale rekeningen, ESR 2010, moeten de loonsubsidies als een subsidie worden geregistreerd en niet als een rechtstreekse vermindering van de lasten op arbeid. Bij de definitie van de loonkosten worden zij dus niet in rekening gebracht. De loonsubsidies zijn van allerlei aard en worden door verschillende entiteiten van de overheid gefinancierd ((a) federale en gewestelijke doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen; (b) via de sociale zekerheid: Sociale Maribel, gesubsidieerde contractuelen ziekenhuizen, alternatieve financiering van de lastenverlagingen voor de non-profit, activering van werkloosheidsvergoedingen, dienstencheques, jongerenbonus non-profit, extra werkgelegenheid sociaal akkoord 2013; (c) via de federale fiscaliteit: nacht- en ploegenarbeid, overuren, algemene subsidie, onderzoekers, koopvaardij, zeevisserij, zeesleepvaart, baggeraars, sportlui; (d) via de gemeenschappen en gewesten: beschutte werkplaatsen, oudere werklozen (Vlaams Gewest), Prime à l'emploi (Waals Gewest)).

(2) Inclusief fictieve, extralegale en werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid.

(3) Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid, vóór aftrek van de doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen.

(4) Exclusief vrijwillige werknemersbijdragen.

(5) Werkgeversbijdragen sensu lato verminderd met doelgroepgerichte bijdrageverminderingen en andere loonsubsidies.

Tabel B.5 Situatie op de arbeidsmarkt
Duizendtallen, jaargemiddelden

	2014	2015	2016	2017
I Totale bevolking (II+III)	11179,8	11238,5	11300,3	11363,7
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	7268,2	7283,8	7304,6	7321,7
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5886,6	5932,1	5966,7	6006,1
waarvan: werkloosheid met bedrijfstoelage (niet werkzoekend)	102,3	96,2	88,1	79,5
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	5293,2	5306,4	5333,6	5357,6
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4559,1	4601,2	4659,9	4710,6
(a) Loon- en weddetrekkenden	2955,6	2985,4	3028,6	3071,7
(b) Zelfstandigen	755,7	766,9	781,0	790,7
(c) Overheidsadministratie	847,8	848,8	850,3	848,2
V. Grensarbeid (saldo)	78,0	77,4	77,3	77,3
VI. Werkloosheid (concept FPB)	656,1	627,8	596,4	569,7
(a) Niet-werkende werkzoekenden (1)	597,7	578,7	553,6	537,0
waarvan: werkloosheid met bedrijfstoelage	4,8	5,7	6,4	7,0
(b) Oudere niet-werkzoekende UVW's (2)	58,4	49,1	42,8	32,7
Werkloosheidsgraad (VI/III)	12,4	11,8	11,2	10,6
Activiteitsgraad (III/I.bis)	72,8	72,9	73,0	73,2
Werkgelegenheidsgraad (IV+V/I.bis)	63,8	64,2	64,9	65,4
<i>Pro memorie</i>				
Werkloosheidsgraad (Eurostat-standaard)	8,5	8,5	8,0	7,6

(1) Exclusief PWA-werkgelegenheid

(2) Stat Info-definitie (op basis van betalingen)

Tabel B.5bis Situatie op de arbeidsmarkt - detail
Duizendtallen, jaargemiddelden

	2014	2015	2016	2017
I. Totale bevolking (II+III)	11179,8	11238,5	11300,3	11363,7
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	7268,2	7283,8	7304,6	7321,7
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5886,6	5932,1	5966,7	6006,1
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	176,7	163,5	149,1	139,0
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen	6,9	2,0	0,7	0,7
- Vrijgestelden om reden van studies	24,8	23,9	21,3	20,1
- Volledige loopbaanonderbreking (2)	22,6	21,7	20,2	20,2
- Werkloosheid met bedrijfstoelage (niet werkzoekend)	102,3	96,2	88,1	79,5
- Volledig werklozen in beroepsopleiding	20,1	19,7	18,8	18,5
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	5293,2	5306,4	5333,6	5357,6
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4559,1	4601,2	4659,9	4710,6
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	380,9	387,7	373,0	369,2
- Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering	51,1	44,7	40,2	37,9
- Activering	75,4	76,1	72,5	68,7
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen	1,6	1,3	1,0	0,8
** Plan 'activa' (5)	50,7	53,9	53,5	50,1
** Herintegratie oudere werklozen	17,1	15,3	14,7	14,7
** Doorstromingsprogramma	4,7	4,2	3,2	3,1
** Eerste werkervaring	0,0	0,0	0,0	0,0
- Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (2)	253,7	266,4	260,0	262,3
- Deelt. bruggepensioneerden	0,3	0,2	0,1	0,1
- Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats	0,3	0,3	0,2	0,2
V. Grensarbeid (saldo)	78,0	77,4	77,3	77,3
VI. Werkloosheid (concept FPB)	656,1	627,8	596,4	569,7
(a) Niet-werkende werkzoekenden (6)	597,7	578,7	553,6	537,0
waarvan: werkloosheid met bedrijfstoelage	4,8	5,7	6,4	7,0
(b) Oudere niet-werkzoekende UVW's (1)	58,4	49,1	42,8	32,7
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	29,2	28,3	27,3	26,6
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1)(7) (budgettaire eenheden)	30,7	27,6	25,7	24,1
p.m. UVW-WZ (1)(8) - jaarlijkse verandering	-0,6	-42,1	-22,5	-14,1
p.m. werkloosheid met bedrijfstoelage / voltijds brugpensioen (totaal)	107,1	101,9	94,5	86,5

(1) Stat Info-definities (op basis van betalingen)

(2) Inclusief tijdskrediet en crisistijdskrediet

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(4) Deeltijdse werknemers met behoud van rechten die al dan niet een inkomensgarantie-uitkering (IGU) genieten

(5) Inclusief SINE, startbonus en stagebonus

(6) Exclusief PWA-werkgelegenheid

(7) Inclusief crisisschorsing bedienden

(8) Inclusief PWA-vrijgestelden

Tabel B.6 Rekening van de particulieren (1)
In miljard euro

	2014	2015	2016	2017
I. Lopende transacties				
a. Middelen	353,32	356,32	362,34	372,43
1. Netto-exploitatieoverschot	3,81	4,04	3,99	4,07
2. Gemengd inkomen	25,96	26,79	27,40	28,14
3. Beloning van werknemers	210,49	212,39	215,58	221,28
Brutolonen	152,61	154,23	157,61	162,11
Werkelijke sociale premies ten laste van werkgevers	43,60	44,36	43,94	44,89
Toegerekende sociale premies ten laste van werkgevers	14,29	13,81	14,03	14,28
4. Netto-inkomen uit vermogen	27,94	26,66	26,32	27,21
Ontvangen rente	3,81	2,68	1,79	1,84
Betaalde rente (-)	2,42	2,13	1,89	2,02
Winstuitkeringen	15,09	15,23	15,73	16,27
Overige	11,45	10,88	10,69	11,12
5. Sociale uitkeringen	80,17	81,68	83,90	86,21
6. Overige netto-inkomenoverdrachten	1,78	1,60	1,90	2,18
7. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	3,18	3,17	3,24	3,33
b. Bestedingen	343,32	347,15	352,27	363,10
1. Belastingen op inkomen en vermogen	53,29	53,26	53,14	54,55
2. Sociale premies, waarvan:	82,78	83,73	83,94	85,75
Werkelijke sociale premies	68,49	69,93	69,91	71,47
Toegerekende sociale premies	14,29	13,81	14,03	14,28
3. Consumptieve bestedingen	207,24	210,15	215,19	222,80
c. Nettobesparingen	10,01	9,17	10,07	9,33
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	0,95	0,67	0,57	0,44
b. Bestedingen	8,01	8,00	8,68	9,69
1. Bruto vaste kapitaalvorming	23,30	23,56	24,87	25,82
2. Afschrijvingen (-)	18,41	18,66	19,06	19,51
3. Vermogensheffingen	3,90	3,63	3,39	3,91
4. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	-0,02	0,00	0,00	0,00
5. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	-0,82	-0,58	-0,58	-0,58
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	0,06	0,05	0,06	0,06
III. Vorderingenoverschot (+) of -tekort (-)	2,95	1,84	1,96	0,08
in % van het bbp	0,74	0,45	0,46	0,02

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.7 Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren (1)
Groeivoeten

	2014	2015	2016	2017
Primair bruto-inkomen	0,2	0,3	-0,3	0,6
<i>a. Lonen, waarvan:</i>	0,7	0,6	-0,1	0,5
Ondernemingen	0,5	0,5	-0,5	0,8
Overheid	0,9	0,4	0,9	-0,2
Grensarbeiders	3,3	2,3	0,2	-0,5
<i>b. Bruto-exploitatieoverschot en gemengd inkomen</i>	1,1	2,4	0,3	0,4
Bruto-exploitatieoverschot van particulieren	0,4	1,8	-0,1	0,2
Gemengd inkomen	1,7	2,9	0,6	0,6
<i>c. Netto-inkomen uit vermogen, waarvan:</i>	-4,9	-4,9	-2,8	1,2
Ontvangen rente	-33,5	-29,9	-34,4	0,5
Betaalde rente (-)	-0,8	-12,2	-12,8	4,6
Winstuitkeringen	3,5	0,5	1,7	1,3
Secundaire inkomensverdeling				
<i>a. Overdrachten aan particulieren, waarvan:</i>	1,0	1,3	1,4	0,9
Sociale uitkeringen	0,4	1,5	1,1	0,6
<i>b. Socialezekerheidspremies (-)</i>	0,5	0,8	-1,4	0,1
Werkelijke sociale premies	0,3	1,8	-1,6	0,1
Toegerekende sociale premies	1,5	-4,0	0,0	-0,2
<i>c. Belastingen op inkomen en vermogen (-)</i>	0,6	-0,4	-1,8	0,5
Bruto beschikbaar inkomen van de particulieren	0,3	0,7	1,0	0,9

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.8 Rekening van de ondernemingen
In miljard euro

	2014	2015	2016	2017
I. Lopende transacties				
a. Middelen	40,29	44,32	44,74	45,37
1. Netto-exploitatietoerschoot	49,05	53,93	57,58	59,90
2. Sociale premies	14,28	14,23	14,42	14,69
Werkelijke premies ten laste van de werkgevers	8,21	8,17	8,38	8,64
Premies ten laste van de werknemers	2,11	2,24	2,30	2,38
Toegerekende sociale premies	3,96	3,81	3,73	3,67
3. Netto-inkomen uit vermogen	-21,67	-22,92	-26,27	-28,21
4. Overige netto-inkomenoverdrachten	-1,38	-0,92	-0,99	-1,02
b. Bestedingen	27,57	28,50	29,93	30,27
1. Belastingen op inkomen en vermogen	13,20	14,13	15,37	15,44
2. Sociale uitkeringen	11,15	11,16	11,27	11,46
Particuliere sociale verzekering met fondsvorming	7,10	7,21	7,40	7,65
Rechtstreekse uitkeringen sociale verzekering door werkgevers	4,05	3,95	3,87	3,81
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	3,22	3,21	3,28	3,37
c. Nettobesparingen	12,72	15,81	14,81	15,10
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	5,95	4,63	3,98	3,65
b. Bestedingen	10,81	11,16	6,32	7,76
1. Bruto vaste kapitaalvorming	58,89	61,10	62,35	65,32
2. Afschrijvingen (-)	50,75	51,69	52,61	54,08
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	1,34	0,59	0,39	0,39
4. Veranderingen in voorraden	1,10	1,00	-3,97	-4,05
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0,00	0,00	0,00	0,00
6. Te betalen kapitaaloverdrachten	0,23	0,17	0,17	0,18
III. Vorderingenoverschoot (+) of -tekort (-)	7,85	9,28	12,46	10,99
in % van het bbp	1,96	2,26	2,96	2,53

Tabel B.9 Verrichtingen met het buitenland
In miljard euro

	2014	2015	2016	2017
I. Lopende verrichtingen				
a. Bestedingen	345,38	351,48	363,81	388,93
1. Invoer van goederen en diensten	329,81	333,44	341,91	367,79
2. Beloning van werknemers	2,85	2,90	3,00	3,08
3. Indirecte belastingen (op productie en invoer)	1,25	1,60	1,55	1,60
4. Netto-inkomen uit vermogen (-)	-2,88	-5,00	-8,08	-8,21
5. Overige netto-inkomensoverdrachten	5,08	5,00	5,63	4,54
6. Sociale premies	2,46	2,46	2,52	2,57
7. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	1,05	1,08	1,11	1,14
b. Middelen	344,83	352,15	366,99	392,05
1. Uitvoer van goederen en diensten	333,48	340,29	354,86	379,69
2. Beloning van werknemers	8,52	8,71	8,92	9,09
3. Subsidies	0,60	0,93	0,93	0,93
4. Belastingen op inkomen en vermogen	0,62	0,55	0,56	0,58
5. Sociale premies	0,89	0,89	0,92	0,94
6. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0,74	0,78	0,80	0,82
c. Saldo van lopende verrichtingen	-0,54	0,67	3,19	3,12
II. Kapitaalverrichtingen	-0,92	0,11	0,10	0,14
1. Netto-kapitaaloverdrachten	-0,29	0,03	0,01	0,05
2. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa (-)	0,62	-0,09	-0,09	-0,09
III. Vorderingenoverschot (+) of -tekort (-) van de nationale economie	-1,46	0,78	3,29	3,26
in % van het bbp	-0,36	0,19	0,78	0,75